

**DEMOKRACIJA, DEMOGRAFIJA I DIJASPORA:
IZBORNI LEGITIMITET, KLJUČ ZA HRVATSKU BUDUĆNOST**

DOROTHY S. McCLELLAN, NIKOLA KNEZ

Sažetak

S osvrtnom na trideset godina od utemeljenja suverene Republike Hrvatske, ovaj rad istražuje do koje je mjere hrvatski izborni proces uspio ili nije uspio u ostvarivanju demokratskih prava građana u slobodnom, zdravom, otvorenom i produktivnom društvu. U poštenim istraživačkim razgovorima koji su vođeni s uglednim hrvatskim političkim i društvenim predstavnicima, pravnim stručnjacima i znanstvenicima, ova studija ispituje služi li izborni postupak tome da bi se izabrali političari koji će djelovati u najboljem interesu ljudi ili tome da bi se izabrali političari s dubokim korijenima u problematičnoj komunističkoj povijesti ove države.

Suspreže li se korupcija zakonom, oduzima li se kontrola vlasti od privilegiranih elita i primjenjuju li se uistinu politike koje dobivaju javnu podršku i osvajaju mandate koje potom izabrani zastupnici primjenjuju? Jesu li politički predstavnici i njihove stranke dosljedni u svom djelovanju?

Odgovori na ta pitanja predstavljaju ključnu ulogu koju izborni zakon ima u Hrvatskoj u ostvarenju pravedne sudbine u vidu – demokratske budućnosti.

JEL Klasifikacija:

D72 Politički procesi: lobiranje, izbori, legislativa i biračko ponašanje

D63 Pravičnost, pravednost, nejednakost i drugi normativni kriteriji i mjerila

J11 Demografski trendovi, makroekonomski učinci i prognoze

Ključne riječi: izborni zakon, izborni legitimitet, demokratski izbori, biračka prava, demografija, iseljavanje, demografski trendovi, demokracija, dijaspora, Hrvatska, međunarodna pravda

Autori:

DOROTHY S. McCLELLAN, Regents Professor, Texas A&M University-Corpus Christi, United States. Email: dorothy.mcclellan@tamucc.edu

NIKOLA KNEZ, Predsjednik Hrvatskog Filmskog Instituta, President of iFilms LLC, President 21st Century Society for Human Rights & Education, Corpus Christi, Texas, email: nikolaknez184@gmail.com

Autori su u jednakom omjeru pridonijeli nastanku ovoga rada, u provođenju istraživanja i odabiru načina istraživanja; vodili su, transkribirali i prevodili razgovore i intervjue, analizirali slična istraživanja i pregledali literaturu; pisali i uređivali rad.

DEMOKRACIJA, DEMOGRAFIJA I DIJASPORA: IZBORNI LEGITIMITET, KLJUČ ZA HRVATSKU BUDUĆNOST

Mi smo poput mornara koji svoj brod moraju popravljati na otvorenom moru, jer ga ne možemo rastaviti na suhom doku i ponovno sastaviti od najboljih materijala.

Otto Neurath

1. Uvod

Tisućljetno putovanje Republike Hrvatske u stvaranju slobodne i cjelovito demokratske države se nastavlja. Nakon milenija borbe, hrvatska je država nastala 1991., oblikovana u političkom kotlu propasti Sovjetskoga Saveza te raspadu Jugoslavije. I dok su države Istočne Europe provele relativno mirnu tranziciju da bi ostvarile neovisnost, to nije bio slučaj sa Socijalističkom Federalnom Republikom Jugoslavijom – sastavljenom od šest republika (Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Srbije i Slovenije) i dviju autonomnih pokrajina (Vojvodine i Kosova). Srbi su imali dominaciju u vojnim i političkim procesima i upravljanju te su bili odlučni u sprječavanju pokreta za neovisnost, pri tom ne birajući sredstva.

Dva su čimbenika išla na ruku Hrvatskoj u odlučivanju o svojoj budućnosti te u opiranju srpskom nacionalizmu i fašizmu a to su: Ustav Jugoslavije iz 1974. godine kojim je potvrđen federalni savez s konfederativnim karakteristikama, s kojima se svakoj od šest republika kao i dvjema autonomnim pokrajinama daje pravo na samoodređenje ili odcjepljenje, odvajanje od federacije. Drugi čimbenik, u veljači 1990. Komunistička je partija Hrvatske izglasala višestranački izborni zakon kojim je građanima dala pravo da sudjeluju u pluralističkoj demokraciji. Godine 1991. građani Hrvatske izrazili su svoju volju na referendumu koji je velikom većinom (93,5%) išao u prilog političkoj neovisnosti i odvajanju od Jugoslavije. Kratko nakon toga, Slovenija, Bosna i Hercegovina i Makedonija slijedile su primjer Hrvatske. Agresivna reakcija srpskog političkog i vojnog establishmenta protiv Hrvatske zbog toga što je uspjela uspostaviti suverenu državu, bila je brza i okrutna. Pokušali su okupirati cijelu Hrvatsku. Hrvatski rat za neovisnost, Domovinski rat / The Croatian War for Independence (1991.-1995.) koji je uslijedio, rezultirao je godinama okrutnih borbi, humanitarnih nesreća i genocida koji su počinile Srbija i njezini sljedbenici.

Konačno, godine 1995. Republika Hrvatska je pobijedila. Operacija *Oluja*, pojedinačna i najodlučnija bitka Hrvatskoga rata za neovisnost koju je Republika Hrvatska izvela u kolovozu 1995. bila je ujedno i najveća europska kopnena bitka nakon Drugog svjetskog rata. Iako s manje vojnika i oružja, nije bila manevarski i strateški slabija te je ta krhka nova demokracija pobijedila u sukobu Davida protiv Golijata, u toj moralnoj i vojnoj pobjedi. *Oluja* je dovela do oslobađanja jedne trećine hrvatskoga teritorija te omogućila potpisivanje Daytonskoga sporazuma. U skladu s izjavom američkoga veleposlanika u Hrvatskoj Petera Galbraitha, Dayton „međutim, nikad nije bio planiran kao putokaz za organizaciju države. Bio je planiran kao sredstvo za zaustavljanje rata i stvaranje mira na tom području (intervju, 4. travnja 2019., v. također Galbraith 2006.).

Nakon toga je uslijedila poslijeratna obnova zemlje te nastojanja stvaranja i prihvaćanja demokracije i demokratske budućnosti. Ovaj rad istražuje izazove, koji su se kasnije pojavili. Rad je temeljen na intervjuima koji su vođeni s uglednim znanstvenicima, predstavnicima humanitarnih udruga, političkim predstavnicima te ova socijalno-znanstvena studija istražuje te izazove, kao i njihovo povijesno i političko podrijetlo. Razgovori otkrivaju suprotstavljene koncepcije demokratske izgradnje države, no suglasne u tome da su Izborni zakon te Ustav od najveće važnosti za razvoj i određivanje – hrvatske budućnosti. Zamjećuje se povećanje tenzija usredotočenih oko Ustavnoga suda Republike Hrvatske i odluka od 7. veljače 2023. kojima se poništavaju rezultati važećeg Izbornog zakona od 1. listopada 2023., dok istodobno Hrvatski sabor implementira ustavne garancije o jednakim biračkim pravima (Jonjić 2023., Puljić 2022., neprimjenjivo godine 2015). Promjene u Izbornom zakonu će bez dvojbe utjecati na izborne rezultate a eventualno i omogućiti osporavanje parlamentarnih izbora u 2024.

Nedavno objavljeni (2021.) podatci o popisu stanovništva potvrđuju da se državna populacija dramatično smanjuje kao odgovor na gubitak povjerenja u vladajuće strukture i smjer u kojem ide Vlada. Trajna populacija Hrvatske bila je 4.44 milijuna godine 2001. da bi pala na 3.87 milijuna u godini 2021., sa stopom od 19% smanjenja (po podacima Schengen Visa News 2022., te Hrvatskog zavoda za statistiku 2022.). Dijaspora je sada brojem gotovo izjednačena s rezidentnim stanovništvom (Vukić 2022.) Godišnji bruto dohodak po glavi stanovnika je sada 12.374 US dolara ili 63% europskog standarda (Svjetska banka 2023.). Negativna stopa novijih iseljavanja posljednjih godina počela je ugrožavati temeljne sustave na kojima je izgrađena hrvatska država (Šterc u intervju u siječnju 2022.; Simmons 2023., Šterc 2017.).

Ovaj rad upućuje na to što je potrebno učiniti da bi se zaustavili gubitak mozгова / odljev mozгова / *the blood loss-the brain drain*, zatim sve izraženije javno nezadovoljstvo s Vladom RH, što se posebno očituje u demografskim i ekonomskim pokazateljima, istraživanju stajališta i neslužbenim izvješćima. Sadašnji su napori u tom smislu često u suprotnosti jedni s drugima.

Na Fakultetu hrvatskih studija na Sveučilištu u Zagrebu – nedavno je osnovan novi *Odjel Demografije i hrvatskog iseljništva* kako bi se osvijestila demografska kriza.

Dr. sc. Goran Radoš objašnjava:

„Pripremamo stručnjake koji će biti sposobni za donošenje inteligentnih i promišljenih odluka koje se odnose na hrvatsku dijasporu, njezin povratak i ponovno uključivanje u hrvatsko društvo. Osim toga, od esencijalne je važnosti imati točan pregled demografskih indikatora i trendova kako bi se razumjelo koje je političke, ekonomske, upravljačke i društvene aktivnosti potrebno poduzeti u ovom povijesnom razdoblju“ (Iz intervju u veljači 2021.).

Izjava dr. sc. Wollfija Krašića o toj temi glasi:

„Ono što razotkriva a ujedno je i tako poražavajuće jest činjenica da je osnivanje ovog studijskog Programa dočekano s otporom dijela vladajućih struktura u hrvatskoj državi. Mislim da to pokazuje nerazumijevanje. Ovdje se ne radi o političkom ili ideološkom predmetu. Naprotiv, to je tema na državnoj razini koja se odnosi na sve stanovnike Republike Hrvatske, bez obzira na njihove političke ili ideološke sklonosti. Usprkos tome, mi smo ohrabreni jer smo naišli na veoma pozitivan odaziv mladih ljudi na naš poziv da se pridruže i upišu na *Odjel Demografije i hrvatskoga iseljništva*.“ (Iz intervju u veljači 2021.)

Već godine 2003., studija koja uključuje mišljenja i izjave 400 studenata medicine, prava, filozofije i ekonomije s nekoliko fakulteta Sveučilišta u Zagrebu pokazuje da su mladi ljudi izgubili iluzije o tome kako će se u Hrvatskoj moći zaposliti nakon diplomiranja. Velika većina tih studenata izrazila je želju za iseljavanjem (emigriranjem) s obzirom da je stanje takvo da država funkcionira kao što je to bilo i prije hrvatskoga rata za neovisnost ili Domovinskog rata (199.-1995.), kada uspjeh i posao u životu nisu ovisili o tome koliko znate nego o tome koga poznajete u socijalističkoj/komunističkoj stranačkoj strukturi. Navedena je studija pokazala da upravo najbolji i najsposobniji studenti veoma ozbiljno razmatraju emigriranje u Englesku (UK), Europu, Australiju i SAD (US) kako bi bili u mogućnosti naći smislen posao i odgovarajuću plaću, iako vole svoju zemlju i jako su žalosni zbog toga što moraju ostaviti svoju obitelj i prijatelje (McClellan i Knez 2004., str. 1.15). Svi uključeni u studiju uglavnom su se složili oko općenitog stajališta da su stare političke elite ostale na vlasti i tako sačuvale jugoslavenski ideološki identitet, bez obzira na promjenu naziva političkih stranaka. Hrvatski izborni zakon još uvijek ovisi o političkim strankama koje biračkom tijelu predstavljaju fiksne popise kandidata koje su odabrali stranački čelnici.

Dr. sc. Stjepan Šterc, renomirani demograf i utemeljitelj *Odsjeka za demografiju i hrvatsko iseljeničtvo* ističe brojne hrvatske iseljenike čije obilne novčane doznake desetljećima upućivane članovima obitelji putem hrvatskog financijskog sustava iznimno doprinose hrvatskom gospodarstvu. Naime, napominje da su „njihove doznake veće od ukupnih stranih ulaganja u našu državu.“ (Iz intervjua iz veljače 2021., v. također Vukić 2022.b).

2. Sveobuhvatni ciljevi Projekta

Za vrijeme boravka u Hrvatskoj kao Fulbrightova stipendistica od 2002.-2004. te 2012., dr. sc. Dorothy McClellan, Regents Professor of Criminal Justice at Texas A&M University-Corpus Christi, počela je raditi na višeznačnom multimedijском projektu međunarodne suradnje zajedno s filmskim redateljem i aktivistom za ljudska prava Nikolom Knezom, predsjednikom Hrvatskoga društva za ljudska prava (the Croatian Society for Human Rights) i predsjednikom tvrtke *iFilms LLC*, kako bi proučavali procese u demokratskoj izgradnji države u post-konfliktnom društvu. Na postavkama Fulbrightovih stipendija kao i u širem smislu, težište njihova djelovanja su prisilne repatrijacije nakon Drugoga svjetskog rata te ubojstva Hrvata u Jugoslaviji neposredno po završetku tog rata; ali i razdoblje Hrvatskoga rata za nezavisnost / Domovinskog rata (1991.-1995.) te njegove posljedice.

Pozornost autora u ovoj studiji zaokuplja dokumentiranje suvremenih političkih procesa koji se odnose na Izborni zakon Republike Hrvatske a koji se pokazuje preprekom na hrvatskom putu prema potpunoj demokratskoj participaciji u izborima i odlučivanju.

Sveobuhvatni ciljevi ovoga rada su:

Dokumentirati aktualne napore u Republici Hrvatskoj u stvaranju nezavisne, demokratske države kao odgovor na izazove koje predstavljaju suprotstavljene koncepcije u onome što se podrazumijeva pod pojmom suvremene demokracije.

Inicirati promjene u Izbornom zakonu koje će uvećati i poboljšati slobodno pravo na izbor političkih vođa i zastupnika kao i njihov utjecaj na javnu politiku.

Ukazati na put do ekonomske i političke vitalnosti koja je neophodna da bi se obnovilo povjerenje u cjelovitu demokratsku budućnost za Republiku Hrvatsku.

Demonstrirati i dokazati kako je Izborni zakon osnova za učinkovito suprotstavljanje korupciji i otimanje vlade iz ruku privilegiranih političkih elita čiji su korijeni duboko usađeni u problematičnu komunističku povijest zemlje.

Ovaj rad ima za cilj artikulaciju strateških i političkih uvjeta koji su potrebni Hrvatskoj da bi stvorila stabilnu demokraciju koja je odbacila povijesni teret komunizma.

3. Povijesni, politički i ideološki pregled

Republika Hrvatska je neovisna i suverena država smještena u južnome dijelu Srednje Europe na sjevernom rubu Mediterana. Ta izvanredno lijepa zemlja je Domovina Hrvata, ponosnih ljudi koji su se naselili na tom geografskom području prije više od milenija ili tisuću godina. Hrvatsko je kopno veličanstveno ukrašeno prirodnim ljepotama, bogatstvom Jadranskoga mora, Slavonije i Podravine i njezinih plodnih oranica i polja, šumovitih Dinarskih Alpa, mističnog Istarskog poluotoka i blagih brežuljaka Zagorja.

U skladu s popisom stanovništva iz godine 2021., od otprilike 3.9 milijuna stanovnika Republike Hrvatske, 92% su Hrvati i rimokatolici (Hrvatski državni zavod za statistiku 2022.). Preostalu populaciju predstavljaju različite manjine koje uživaju punu socijalnu, ekonomsku, političku i religijsku slobodu. Zagreb, moderan grad s tri četvrtine milijuna stanovnika, sagrađen uokolo savršeno očuvanog i bajkovitog srednjovjekovnog Gornjeg grada, glavni je grad države – političko, kulturno, znanstveno i ekonomsko središte hrvatske države.

Počeci i temelji suvremene hrvatske države sežu u 7 stoljeće, kada su uspostavljene prve hrvatske kneževine, stvaranje kojih se potvrđivalo i sačuvalo u različitim oblicima narodne države, povijesno i kroz stoljeća. Kao jedinstven hrvatski narod (Hrvati) postoje i žive u nekom od društvenih i političkih oblika koliko je poznato od 925. godine (A.D.) najprije kao Kraljevina Hrvatska pod knezom Tomislavom.

Temelji suvremene nacije čvrsto su postavljeni ratifikacijom i usvajanjem Ustava Republike Hrvatske 1990. Određujući principi Ustava Republike Hrvatske izražavaju odlučnost građana kao i spremnost na uspostavu, zaštitu, očuvanje i obranu Republike Hrvatske kao slobodne, neovisne i suverene države. Na zajedničkom zasjedanju triju vijeća Hrvatski je sabor proglasio Ustav Republike Hrvatske, koji Hrvatsku definira kao samostalnu, nedjeljivu, demokratsku, suverenu državu koja svojim građanima jamči ljudska prava, pravo vlasništva i vladavinu prava (Vladimir Šeks u intervjuu u rujnu 2022., v. isto tako i Šeks 2015.). Usprkos tome, taj čin osamostaljenja bio je povodom da Hrvatska bude napadnuta od strane JNA, Srbije i Crne Gore što je rezultiralo dugim i okrutnim ratom (CIA 2022.).

No, Hrvati su iz tog obrambenog oslobodilačkog rata od 1991.-1995. izašli kao pobjednici. Na početku 21. st. Hrvatska se oporavljala od desetljeća konflikata i destrukcije te posljedica pretrpljenih u ratu za neovisnost (Domovinskom ratu). Teško stečena pobjeda nakon godina bespoštedne borbe

donijela je euforiju i visoka očekivanja u smislu ekonomskog rasta i političkih promjena. Hrvatska je bila društvo predodređeno za demokratsku budućnost i članstvo u Europskoj Uniji.

Pogledajmo što se događalo u 2023.: Hrvatska je obilježila 33 godine od prvog Ustava od proglašenja neovisnosti, prihvaćenog 22. prosinca 1990., kojim se potvrđuju demokratske promjene koje su izražene na prvim višestranačkim izborima održanima u proljeće te godine i kojim su uspostavljene osnove hrvatske neovisnosti.

Osnovna odredba tog Ustava zabranjuje pokretanje procesa pridruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama koje bi moglo dovesti do obnavljanja jugoslavenske države ili bilo kog oblika balkanskog državnog saveza. U isto vrijeme, Republika Hrvatska kao slobodna i neovisna država te članica Europske Unije i NATO Saveza sudjeluje u stvaranju Europske zajednice. Radeći zajedno, europske države osiguravaju trajan mir, slobodu, sigurnost i prosperitet jedne drugima, kao i dobrobit svojih građana. Slijedeći zajedničke ciljeve i vrijednosti zapadne civilizacije.

U siječnju 2023. Hrvati su ušli u Novu godinu pridruživanjem Schengenu i Eurozoni, što su događaji od povijesnoga značaja. Nakon samo deset godina od postanka članicom Europske Unije, Hrvatska je postala i 27-om članicom schengenskoga područja, te tako postala dijelom zapadnoga kruga razvijenih država koji broji 420 milijuna ljudi. To je ujedno i najveće svjetsko područje slobodnoga kretanja između država. Ukinute su granične kontrole na graničnim prijelazima između EU članica na zemlji, u zraku i na moru. Hrvatska se isto tako pridružila zajednici od više od 342 milijuna ljudi koji koriste euro kao novčanicu. Nakon stoljeća lutanja i tragičnih udruživanja na balkanskom teritoriju, Hrvatska je dobila međunarodno priznanje i postigla jedan od glavnih nacionalnih, strateških, političkih i državnih ciljeva, konačno se vraćajući u svoje prirodno okruženje – Europu. Taj strateški cilj zacrtali su već Franjo Tuđman i politička stranka HDZ (Hrvatska demokratska zajednica) kad su se pojavili na političkoj pozornici i dobili potporu hrvatskoga naroda godine 1990. (Vladimir Šeks u intervjuu u rujnu 2022.).

Premda je Hrvatska postigla NATO članstvo godine 2009. te članstvo u EU 2013., država je i dalje s visokom stopom nezaposlenosti, ekonomskom stagnacijom, inflacijom i korupcijom u vladajućim strukturama, a koje su ukorijenjene u naslijeđu komunističke prošlosti. K tome, ova se mala država suočava s jakom konkurencijom u poslovanju i fondovima od puno razvijenijih europskih država. Sa svojom parlamentarnom demokracijom i tržišnom ekonomijom, Republika Hrvatska je bogata u ljudskom kapitalu i prirodnim bogatstvima, no još uvijek daleko zaostaje za najrazvijenijim državama u ostvarenju svojih potencijala (Svjetska banka 2023.)

Iako Hrvatska raspolaže sa svim vitalnim komponentama za uspješan razvoj društva, stvoren je politički zastoj unutar države i između snaga koje teže punom ostvarenju u demokratskoj, produktivnoj, demografski održivoj slobodno-tržišnoj ekonomiji nasuprot onim snagama koje su velika većina i koje bismo mogli opisati kao usmjerene samo na sebe i duboko ukorijenjene u komunističkoj prošlosti i privilegijama starih elita. Sve je to stvorilo porast javnog nezadovoljstva s vladajućim odlučivanjem i upravljanjem, kao i službenicima koji to toleriraju te na taj način promoviraju mediokritete i prosječnost a ne izvrsnost; korupciju a ne otvorenost i odgovornost; te neučinkovitost a ne produktivnost. Sve je to dovelo do stagnacije demokratskog, ekonomskog i demografskog razvoja (Graubard 1993.).

4. Metodologija

U tradiciji kvalitativnih istraživanja društvenih znanosti (Alasuutari 2010., str. 139-155) te primjenom metodologije usmene povijesti (Charlton i drugi 2007.), autori su vodili polu-strukturirane intervju s više od dvanaestoro uglednih hrvatskih političkih predvodnika, akademika, aktivista za ljudska prava i novinara, u razdoblju između 2021. i 2022. godine. Bili su zamoljeni da opišu svoju ulogu, iskustva i uvid u stvaranje Republike Hrvatske, njezinoga ustavnoga i izbornoga prava. Bili su pozvani da iznesu svoju koncepciju moderne demokracije, onoga u čemu je Hrvatska uspjela, što je postigla te na koje izazove Hrvatska tek mora odgovoriti. Pripremili smo snimljene razgovore za film, u Hrvatskoj, koji su trajali najmanje po dva do tri sata. Preciznost, jasnoća te pojedinosti iz komentara sugovornika su izvanredni. Dijelovi iz tih intervju uključeni su i u ovaj rad. Autori su transkribirali i preveli sve razgovore s hrvatskog jezika na engleski jezik. Osnovni naglasci iz tih razgovora sažeti su na 100 stranica bez razmaka i na više od 50 sati filmskog materijala.

Dokumentarni film je u današnje doba integralnim dijelom akademske pedagogije kao i snažno sredstvo za dosegnuti pozornost širokoga gledateljstva, tako da je jedan od glavnih aspekata ove studije bio i proizvodnja dokumentarnog filma koji će koristiti navedene razgovore/intervjue. Dokumentarni film: *Izborni zakon Republike Hrvatske / Election Law of the Republic of Croatia* koji uključuje naraciju na engleskom jeziku, kao i podnaslove, bio je dovršen u lipnju 2023. Dokumentarni je film uvršten u konkurenciju na *WorldFest* Međunarodnom filmskom festivalu u Houstonu i nagrađen je *Silver Remi* nagradom u kategoriji dokumentarnog filma kao i *Gold Remi* nagradom za uporabu računalne grafike i specijalnih efekata.

Još od vremena kada su stari Grci osmislili demokratsko društvo, ozbiljni ljudi shvaćaju kako se treba birati vođe koji će predlagati politike koje će dobivati javnu potporu; stvarati mandate koje će vlada odobravati; kao i smatrati one koji su izabrani za političke vođe odgovornima za njihovo javno djelovanje. Vladajuća klasa treba biti izabrana od najkvalitetnijih građana koji žele graditi pravedno društvo koje promiče kvalitetu života i teži punom poštovanju individualnih sloboda, bogatstvu i sreći. Slijedeći tu koncepciju demokratskog društva, razgovori koje smo uključili u ovaj rad usredotočeni su na sljedeća pitanja:

- Kada se osvrnemo unatrag trideset godina od stvaranja suverene demokratske Republike Hrvatske, do koje je mjere Hrvatska uspjela ili nije uspjela u razvoju izbornih procesa i postupaka koji jamče demokratska prava građana u slobodnom, zdravom, transparentnom i produktivnom društvu?
- Služi li izborni postupak tome da bi se izabrali vođe i predstavnici koji predstavljaju i rade u najboljem interesu građana, ili da bi se birale političke elite?
- Rezultira li izborni proces politikama koje dobivaju potporu javnosti i stvaraju mandate koje vlada slijedi i provodi?
- Odlikuje li se izborni proces većinskim sudjelovanjem građana koji uživaju punu političku slobodu?
- Smatraju li se političke vođe i predstavnici političkih stranaka odgovornima za njihov rad i postupanje?

5. Kako oni to vide: rezultati

Svaki od intervjuiranih poznatih pojedinaca navedenih u referencama i popisu za ovu studiju donosi posebne perspektive, iskustva i uvid u daljnje razumijevanje izbornog procesa u Hrvatskoj. Njihova povijesna, pravna i politička analiza neprocjenjiva je u ocjeni stanja u Republici Hrvatskoj.

U intervjuiima se dosljedno postavlja i nekoliko pitanja koja izazivaju zabrinutost u vezi s izbornim legitimitetom:

- Moć i privilegije političkih elita
- Vladina i pravosudna korupcija
- Kontinuiran utjecaj i naslijeđe jugoslavenske komunističke prošlosti
- Kontrola i dominacija dviju političkih stranaka (HDZ i SDP)
- Stalna uloga komunističke tajne policije (UDBA)
- Pomanjkanje razvidnosti i jednakog pristupa procesu privatizacije državnoga vlasništva
- Pod-zastupljenost hrvatskog iseljeničtva i pre-zastupljenost nacionalnih manjina u Parlamentu
- Uplitanja u referendume kao i oduzimanje legitimnosti, delegitimacija nacionalnih referenduma
- Demografska katastrofa i masivno iseljavanje prouzročeno pomanjkanjem povjerenja u vladu
- Vladini propusti da svima osiguraju jednaka biračka prava
- Manipuliranje izbornim jedinicama u korist dviju vladajućih stranaka
- Opći neuspjeh vlasti u zaštiti života, slobode i imovine svih građana

Put u neovisnost

Obavljen je i dubinski intervju s pravnikom i političarem Vladimirom Šeksom koji je bio predstavnikom u Hrvatskom saboru nakon državnoga osamostaljenja. Bio je glavni sastavljač Ustava Republike Hrvatske iz 1991., jedan od šestorice osnivača Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), političke stranke koja je predvodila Republiku Hrvatsku godinama, kao i predsjednik Hrvatskoga sabora (od 2003. do 2008.). Obnašao je dužnost potpredsjednika Vlade RH; vršitelja dužnosti predsjednika Hrvatske demokratske zajednice (HDZ) te vođe opozicije.

Šeksovi uvidi, povijesna sjećanja i promišljanja donose perspektivu osobe od ključnog političkog utjecaja, koji nastavlja oblikovati državni Ustav i njegove izborne zakone. Šeks je reputaciju stekao puno prije hrvatske neovisnosti. Od 1972. do 1981. dok je Hrvatska još bila dijelom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), radio je kao odvjetnik do

uhićenja zbog „neprijateljske propagande“ i „protudržavnoga djelovanja“ protiv komunističke Jugoslavije (Šeks 1997., Šeks 2015., Šeks u intervjuu u rujnu 2022.).

Svoj je razgovor počeo opisivanjem kompleksne hrvatske tranzicije, od toga da je bila dijelom Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije do toga da je postala neovisnom državom; kao i o svom osobnom doprinosu u tom mučnom procesu.

Godina 1971. bila je prekretnicom u novijoj hrvatskoj povijesti. Bio je to početak *Hrvatskoga proljeća* kada su se počele događati dramatične promjene u bivšoj Jugoslaviji. Hrvatski je narod tada težio snažnijoj demokratskoj inicijativi radi ostvarivanja većih prava i samostalnosti te ublažavanja totalitarnog represivnog režima kojeg je vodila Komunistička partija Jugoslavije (u razgovoru u rujnu 2022.).

Jugoslavenska komunistička ideologija i praksa smatrale su da se postignuća komunističke revolucije ne mogu očuvati bez „diktature proletarijata.“ U praksi, to je podrazumijevalo poduzimanje tajnih i javnih policijskih istraga, ilegalnu konfiskaciju vlasništva građana, kao i likvidacije-ubojstva. Te su radnje bile usmjerene ne samo na pojedince koje se smatralo nepodobnima i nepoželjnima, nego i na čitave institucije, kao i kulturne vrijednosti te svjetonazor. Najozloglašeniji oblici takve represije bile su sistematske masovne egzekucije ljudi bez prava na suđenje ili bilo kakav pravni proces.

Tada u svojstvu zamjenika okružnog javnog tužitelja u Osijeku u 1970-tim, Vladimir Šeks je pokrenuo istragu protiv UDBA-e (komunističke političke sigurnosne policijske agencije), zato što je nezakonito predala tisuće pisama osječke pošte Službi državne sigurnosti u tom gradu. Pisma su bila otvarana i provjeravana. Istodobno, UDBA je prisluškivala telefonske razgovore. UDBA je nastojala kontrolirati korespondenciju između hrvatskih političkih emigranata i Hrvata u Hrvatskoj. Šeks je proglašen jedinim čovjekom u cijeloj tada komunističkoj Europi – od Sovjetskog Saveza, Čehoslovačke, Bugarske, Mađarske, Rumunjske, Albanije i Jugoslavije – koji se usudio napasti komunističku političku sigurnosnu policijsku agenciju.

„Bilo je neosporno, dokazao sam da je UDBA radila protuzakonito. Došlo je Karađorđevo, došao je slom Hrvatskog proljeća. Ja sam tada bio prisiljen odstupiti sa mjesta zamjenika okružnog javnog tužitelja u Osijeku. Maknut sam iz pravosuđa i proglašen državnim neprijateljem broj 1. Samo zahvaljujući tome što sam sačuvao zapisnik o saslušanju pred istražnim sucem načelnika službe državne sigurnosti UDBE u Osijeku u kojem je on priznao da su radili nezakonito sam se spasio tamnice te političke i osobne likvidacije.”

(Iz intervjuu u rujnu 2022.).

Međutim, 1980-tih je ipak odslužio 13 mjeseci u zloglasnom zatvoru Stara Gradiška. U intervjuu Šeks nastavlja:

“1981 godine sam uz pomoć policijskih provokatora bio osuđen za neprijateljsku propagandu i strpan u zatvor Stara Gradiška. Do odlaska u zatvor bio sam kritičar jugoslavenskog komunističkog režima no boraveći u zatvoru postao sam zakleti neprijatelj komunističkog režima. Dao sam zakletvu da ću jugoslavenski komunistički režim i Jugoslaviju kao državu rušiti svim sredstvima. I riječju i govorom i dinamitom. Nakon toga su me razna komunistička glasila javno proglašavala jednim od najvećih i najopasnijih neprijatelja socijalizma i komunističke Jugoslavije odnosno komunističke Hrvatske. Na izlasku iz zatvora, koncem 1988. postao sam jedan od prominentnih boraca za ljudska prava. Postao

sam član Amnesty Internationala, međunarodne Helsinške federacije za prava čovjeka, međunarodnog udruženja za ljudska prava iz Njemačke gdje sam uporno ukazivao i dokazivao na totalitarnu narav jugoslavenskog komunističkog režima. Pozivao sam zapadne vlade da uskrate kreditnu financijsku pomoć Jugoslaviji. Pisao sam im o različitim masovnim povredama građanskih ljudskih prava u Jugoslaviji. Objasnjavao sam relevantnim organizacijama u Americi, Velikoj Britaniji i Njemačkoj da nikakvi apeli na poštivanje ljudskih prava ne mogu utjecati na jugoslavenski komunistički režim. Jedini jezik koji oni razumiju je da im se ne daju krediti, da im se oduzme pristup financijama. To je jedini jezik koji oni razumiju.”

Od 1981. do 1989. uključujući i 1990. godinu, tisuće i tisuće stranica brojnih izvješća jugoslavenske i savezne UDBE ukazuje na mene kao najopasnijeg protivnika komunističkog režima...” (Iz intervjua u rujnu 2022.)

Izvješća ukazuju na to da su od godine 1945. milijuni građana bili privedeni na ispitivanje te progonjeni, a brojni su platili i najvišu cijenu gubitkom slobode ili smrću. Hrvatski povijesni istraživač Ante Beljo potvrđuje da: „Danas, strah još uvijek postoji. Neki su svjedoci još uvijek živi, ali ljudi više ne žele biti žrtve samo zato što govore istinu.“ (Iz intervjua 2016., v. također McClellan i Knez 2018., Beljo 1998.).

Poznata je duga hrvatska povijest korištenja tajne policije i praćenja svojih građana. Dokumenti dokazuju da su u 49 godina postojanja jugoslavenske države komunisti ubili više od milijun ljudi (Ranković 1951., str.1). S tom činjenicom Titova je vladavina zaslužila mjesto na listi jednog od najzločinačijih režima svih vremena (Jones 2014). Snaga UDBA-e očita je i na upornom progonu opozicije. Imaju oči i uši svugdje, infiltrirali su se u sve organizacije i odnose u Hrvatskoj – društvene, ekonomske, osobne, poslovne, političke i religiozne – u klasičnoj staljinističkoj formi (Dimitrijević 2019., Vukić 2022a). U skladu i s ovdje objavljenim intervjuima, kontinuirani utjecaj UDBA-e odigrao je ogromnu ulogu u stvaranju nepovjerenja i prijezira prema vladajućim i državnim službenicima i političkim elitama. Vladimir Šeks je uspio oduprijeti se tim silama i nekim čudom politički preživjeti tako da je godine 1990. bio jednim od osnivača osječkoga ogranka Hrvatske demokratske zajednice (HDZ).

Prof. dr. sc. Josip Jurčević, hrvatski povjesničar, konzervativni političar, autor, profesor i veteran objašnjava:

„Totalitarni komunizam je kriminalan i sve rješava kroz represiju, ubojstva, zatvaranja i slično. Privlačnost komunizma je u tome da nudi neodgovornost, a zabranjuje bilo koji vid samostalnosti te privatno i političko poduzetništvo. Znači, ne smijete osnovati političku stranku i zastupati svoje interese, ne smijete osnovati pjevačko društvo ako to partija ne odobri i ne odredi. Apsolutna potpuna kontrola. Bilo kakvo poduzetništvo nije dopušteno.“ (Iz intervjua u studenom 2022., v. također Jurčević 2020.).

Dr. Željka Markić, liječnica i predsjednica hrvatske nevladine organizacije za ljudska prava: *U Ime obitelji* In the Name of Family, bila je i ratna dopisnica, producentica dokumentarnih filmova, urednica programa vijesti na televiziji i suradnica u organizaciji Human Rights Watch. Veoma je poznata javna osoba i politička aktivistica. Ona objašnjava:

„Ja sam odrasla u komunizmu, upoznala sam kako izgleda totalitarni sustav, u njemu sam školovana, u njemu sam promišljala, razmišljala o životnim stvarima. Dočekala sam slobodnu Hrvatsku, demokraciju i imala sam sliku o tome kakvo bi trebalo biti društvo u kojem smo mi kao građani subjekti a ne objekti. Za mene je to bila velika promjena. U totalitarnom režimu je postojala korupcija, nisu se poštovala ljudska prava, tamo se uvijek lagalo, izvrtale su se činjenice, zaustavljao se razvoj zemlje, ubijali su se naši ljudi koji su živjeli izvan granica Jugoslavije. Ja kao građanka u tom totalitarnom režimu za to nisam

bila odgovorna jer nisam mogla utjecati na sve te radnje, jer su normalni ljudi bili svedeni na objekte režima.“ (U intervjuu u siječnju 2021.).

Vladimir Šeks pojašnjava povijesni kontekst:

„U tom ozračju dočekao sam 1989 godinu kada počinju gibanja u Hrvatskoj i Sloveniji i kada se ruši Berlinski zid.

Rušenje Berlinskog zida je bio startni pucanj svim demokracijama u jugozapadnoj Europi da puca monolitnost istočnog Sovjetskog bloka. Dolazi do raspada Sovjetskog saveza, dolazi do demokratskih gibanja od Čehoslovačke, Poljske, Rumunjske, Mađarske. I naravno, na redu je bila i Jugoslavija, na redu je Hrvatska.“

Vladimir Šeks opisuje odlučnost osnivača Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), političke stranke koja će godinama voditi državu. Prema njegovim riječima, HDZ je pružio otpor velikosrpskoj političkoj i kasnije vojnoj agresiji, dok su hrvatski komunisti bili u nekoj šutnji.

„U Hrvatskoj, komunistička partija Hrvatske zabila je kao noj, glavu u pijesak. Nisu davali nikakav odgovor na već prijeteću i rastuću Miloševićevu imperijalnu srpsku politiku koja je težila prekrajanju jugoslavenskog sustava i stvaranju velike Srbije. Komunisti Hrvatske nisu tim težnjama davali nikakav otpor. Zavili su se u neku šutnju.“

„Kao odgovor na šutnju hrvatskih komunistu u veljači 1989. godine Franjo Tuđman s jednom skupinom nas izlazi s prednactom osnivanja Hrvatske demokratske zajednice (HDZ), u Društvu hrvatskih književnika. Od tada HDZ izlazi na političku scenu iako je još bio u osnivanju. Iz svih komunističkih glasila od hrvatske i jugoslavenske komunističke partije te partizanskih boračkih organizacija kreće baražna vatra svih vrsta napada. Optužuju nas da pokušavamo revitalizirati Nezavisnu Državu Hrvatsku i Ustaški pokret. Prijete nam progonima, zatvaranjem i fizičkim likvidacijama. No, taj se proces više nije mogao zaustaviti.“

„17 lipnja 1989. godine osniva se Hrvatska demokratska zajednica. Policija nam je zabranila osnivačku skupštinu koju smo htjeli napraviti u *Lisinskom*. Zabranili su nam isto održavanje u hotelu *Panorama*. Obrazloženje za zabranu spada u bisere, jer je stajalo da bi osnivačka skupština HDZ-a sa svojim programom i nastupom uznemirila same osnivače. Dakle da bi mi, koji smo osnivali i pisali program bili uznemireni našim djelima, ako bismo ih javno iznijeli na skupu?

Mi smo to izigrali i osnovali na javnom mjestu na Jarunu Hrvatsku demokratsku zajednicu. Tuđman je u dogovoru s nama petoricom rekao da ako nas policija zatvori, treba smatrati da je Hrvatska demokratska zajednica osnovana. Prihvatili smo Program i Statut. Izabrali smo Tuđmana za predsjednika, nas četvoricu za podpredsjednike i predsjednika izvršnog odbora. Za 10 minuta sve je bilo gotovo. Ja sam iz Osijeka doveo 28 od 49 ljudi koji su bili nazočni osnivačkoj skupštini. Tada smo ustoličili Hrvatsku demokratsku zajednicu.“ (Iz intervjuu u rujnu 2022.)

Nakon 45 godina totalitarne vladavine komunističke partije i njezinih sljedbenika, prvi slobodni višestranački parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj održani su 22. i 23. travnja 1990. Izbori su označili novo poglavlje u hrvatskom povijesnom putovanju do demokracije i neovisnosti – osnivanje višestranačkog parlamenta i proglašenje Ustava (Budimir 2011., str. 197., Dunatov 2010.)

Vladimir Šeks podsjeća na to vrijeme:

„Odmah su se javili brižni čuvari Jugoslavije i komunizma da nas treba zatvoriti i zabraniti naš rad. Ali, bilo je prekasno. Mi smo nicali poput gljiva. Ustrojavali smo ogranke Hrvatske demokratske zajednice po cijeloj Hrvatskoj. Ustrojavali smo ih i u Bosni i Hercegovini.“ (Iz intervjua u rujnu 2022.)

Vice Vukojević je isto tako jedan od dugovječnih političkih figura aktivnih u HDZ-u, pravnik i bivši sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske (1999.-2007.). Poput Šeksa, usprotivio se moćnicima koji su vladali. Od godine 1989. bio je aktivan u HDZ-u (Hrvatskoj demokratskoj zajednici). Na prvim izborima 1990. bio je izabran za člana Hrvatskoga sabora te je u dva mandata bio članom. Godine 1991. bio je predsjednikom Društveno-političkog vijeća Hrvatskoga sabora odnosno jednog od tri doma od kojih se Hrvatski sabor tada sastojao. Proveo je punu kaznu od četiri godine u zatvoru zbog nekoliko optužbi koje nikada nisu dokazane. Nedokazane optužbe koje rezultiraju zatvaranjem opozicijskih lidera dijelom su udbaškoga naslijeđa koje još prijete Hrvatskoj te vodi do temeljnog nepovjerenja u vladu, njezine agencije i procedure.

„Ja sam kandidirao Franju Tuđmana i izbornoj jedinici istočna Dubrava i Sesvete. Tu je bila najveća koncentracija hrvatskih patriotskih snaga u Zagrebu i najveći broj članova HDZ-a u Hrvatskoj. Hrvatski je narod prepoznao Franju Tuđmana i HDZ, Hrvatsku demokratsku zajednicu, kao stranku koja bi ih mogla voditi u borbi za samostalnu državu koja neće biti predmetom kontrole iz Beograda, Beča ili Rima.“ (Iz intervjua u rujnu 2022.)

HDZ je trijumfalno pobijedio na prvim izborima. Velika većina Hrvata (94%) glasovala je za odvajanje Hrvatske iz Jugoslavije. Glasovali su za svoju neovisnu, suverenu sudbinu kao Republiku Hrvatsku (Sudetić, *The New York Times* 1991a). Osnovan na rezultatima prvih višestranačkih parlamentarnih izbora, prvi je suvremeni višestranački Parlament /Hrvatski sabor bio je sazvan 30. svibnja 1990., te je taj dan proglašen *Danom hrvatske državnosti* (Bidelaux and Jeffries 2007., str. 197).

Na tim prvim izborima biralo se za 351 saborskog zastupnika, sudjelovale su 33 stranke i 16 udruga sa sveukupno 1705 kandidata. Hrvatska demokratska zajednica (HDZ) osvojila je 42 posto glasova, za ukupno 205 mjesta ili 58 posto saborskih mandata. SDP / The Alliance of Communists of Croatia, osvojili su drugo mjesto s 26 posto glasova. Koalicija lijevih-liberala zauzela je treće mjesto s 15 posto glasova. Preostale mandate osvojili su neovisni kandidati i kandidati nacionalnih manjina (Budimir 2011., str. 80-85; Klemenčić 1991.).

Vladimir Šeks izjavljuje:

„Veliki broj Srba u Hrvatskoj nije priznao Hrvatsku vlast. Oni su počeli s organiziranom pobunom uz pomoć Srbije i Miloševića te Jugoslavenske narodne armije (JNA). (Iz intervjua u rujnu 2022., Pauković 2008.).

Sudac Vukojević dodaje:

„Predsjednik Tuđman je odmah u ljeto, u srpnju mjesecu, osnovao jednu komisiju koja bi napravila istraživanje da se čuje javno mišljenje u vezi Ustava.“ (Intervju u listopadu 2022.).

Vladimir Šeks nastavlja:

„Ja sam imao izlaganje na temu: *Novi Hrvatski Ustav*. Buduću sam Hrvatsku projektirao kao zemlju parlamentarne višestranačke demokracije. Na čelu države je predsjednik Republike koji je ujedno i zapovjednik oružanih snaga. Predsjednik Republike imenuje mandatara, premijera, ministre. Postavlja se trodiobna vlast. Izvršna, zakonodavna i sudbena. Zakonom se donosi odredba o kraju komunizma, o kraju komunističkog režima. Dana 25 lipnja 1991. godine, u Hrvatskom saboru. predložio sam

donošenje Ustavne odluke. Najbitnije su četiri točke, ovdje samo neslužbeno podsjećam na njih, u slobodnoj formi:

1. Hrvatska se proglašava suverenom i samostalnom državom
2. Hrvatska pokreće postupak za razdruživanje od SFRJ
3. Hrvatska pokreće postupak za međunarodno priznanje
4. Međunarodni ugovori te zakoni Jugoslavije vrijede samo ukoliko nisu u suprotnosti s hrvatskim Ustavom i hrvatskim zakonima a na području Republike Hrvatske važe samo zakoni koje je donio Sabor Republike Hrvatske.

Već u srpnju 1991., kao odgovor na tu ustavnu inicijativu, pod vodstvom srbijanskog predsjednika i dokazanog ratnog zločinca Slobodana Miloševića, Jugoslavenska narodna armija, Srbija, Crna Gora i četnici kreću u smišljeni i planirani napad na Republiku Hrvatsku i njezin teritorij, oružanom akcijom na bespomoćni Vukovar. Umarširali su u taj idilični gradić s 40.000 mobiliziranih vojnika, 600 tenkova i oklopnih transportera, 980 komada kopnenoga topničkog oruđa, 350 protuavionskih topova i 750 zemaljskih raketa i projektila. Hrvatska obrana bila je svedena na 1.850 gotovo nenaoružanih dragovoljaca koji su se hrabro borili da bi zaštitili svoju hrvatsku domovinu (Sudetić, The New York Times, 199b i 199c; Armatta 2010.).

Srbijanski je agresor nemilosrdno uništio sve ispred sebe. Vukovar i okolni gradovi i sela bili su potpuno uništeni. Srbijanska vojska i četnici vršili su masovna mučenja i ubojstva nedužnih civila, ranjenika, zatvorenika, mladih i starih, muškaraca, žena i djece – masovne zločine protiv čovječnosti. Tisuće ljudi odvedeni su u koncentracijske logore u Srbiju, gdje su bili podvrgnuti teškim mučenjima, seksualnom porobljavanju i silovanjima, ponižavanjima i smrti. Brojni se nikada nisu vratili kući. Masovne grobnice još su uvijek neotkrivene. Još uvijek brojni logori nisu identificirani i pronađeni. Puni ljudski danak u krvi nikada se neće doznati (Armatta 2010.).

Vladimir Šeks potvrđuje:

„Godina 1991. bila je jedno od najkritičnijih razdoblja gdje se radilo o „biti ili ne biti.“ U Beogradu su vrhovni štab JNA (Jugoslavenske narodne armije) kao i srbijansko političko vodstvo i predsjedništvo SFRJ u kojemu su Srbi i Crnogorci igrali dominantnu ulogu, donijeli odluku da izvedu državni udar na Hrvatsku. Htjeli su uvesti ratno stanje te na brzinu ubiti glavne vođe poput Tuđmana i mene, te druge sudionike zatvoriti na nekoliko godina u zatvore. Jugoslavenska narodna armija se otvoreno svrstala na stranu Srbije i srpske vojske. Cijela godina 1991. bila je kritična, ne samo za očuvanje neovisne Republike Hrvatske nego i za biološko preživljavanje hrvatskoga naroda.“ (Iz intervjua u rujnu 2022.)

Nakon četiri godine rušilačkih napada srbijanske vojske i četnika na teritorij hrvatske države, Republika je Hrvatska izvela vojno-redarstvenu operaciju: *Oluja* u mjesecu kolovozu 1995. Ta izvanredna i odlučna bitka hrvatskog Domovinskog rata za neovisnost bila je ujedno najveća europska vojna kopnena operacija nakon Drugoga svjetskog rata.

Ta krhka nova demokracija pokazala je nenadmašnu vojnu moć, profesionalnost i stratešku briljantnost (Riley 2010., McClellan i Knez 2021.). Hrvatski su branitelji ostvarili potpunu moralnu i vojnu pobjedu u toj Operaciji, koju su planirali i izveli nesebični požrtvovni domoljubi. Izvanredna hrabrost i odlučnost hrvatskih vojnika i časnika u Operaciji *Oluja* dovela je do poraza srpsku vojsku i Jugoslavensku narodnu armiju, te oslobodila zapadnu Bosnu i Hercegovinu. *Oluja* je zaustavila masivnu humanitarnu tragediju i genocid koji su provodili srpska vojska i četnički teroristi. Američki veleposlanik u Hrvatskoj, Peter

Galbraith (1993.-1998.) potvrdio je u intervjuu da SAD duboko cijeni hrvatsku: „raspoloživost da prolije znoj i krv da bi spriječila humanitarnu katastrofu. Operacija *Oluja* sačuvala je 150.000 stanovnika Bihaća od gotovo sigurnog genocida.“ (Galbraith u intervjuu, 4. travnja 2019.). Tom akcijom je oslobođena jedna trećina okupiranog hrvatskog teritorija i omogućen Daytonski sporazum, koji je uspostavio mir između dviju ratnih zona. (McClellan i Knez, 2021.).

Na proglašenju uspješnoga završetka Operacije *Oluja*, predsjednik Franjo Tuđman je rekao: „Ova pobjeda predstavlja ne samo oslobađanje Domovine nego i stvaranje temelja za samostalnost Hrvatske u stoljećima koja dolaze.“

Sudac Vice Vukojević zaključuje:

„Nakon toga, rat je završio. Postali smo suverenom republikom i naša je želja time bila ispunjena.“ (U intervjuu u listopadu 2022.)

Dr. Željka Markić naglašava koliko je demokracija važna za nju:

„U demokraciji smo mi građani suodgovorni za to kako društvo izgleda. U totalitarnom komunizmu nisam bila suodgovorna. Meni se tamo ništa nije sviđalo i nisam imala mogućnost kako utjecati na društvena zbivanja. U demokraciji imam mogućnost izlaziti na izbore, imam mogućnost organizirati se u civilne udruge, imam mogućnost organizirati se u kulturna društva. Dakle postoji niz mogućnosti kojima ja, Željka, mogu utjecati na razvoj i izgradnju države u kojoj živim na bolje.“ (U intervjuu, siječanj 2021.).

Prekretnica: izbori godine 2000. i proces detuđmanizacije

Prvih deset godina Republike Hrvatske bile su ispunjene optimizmom i nadom. Rekonstrukcija države nakon rata iziskivala je puno energije i stvaralaštva. Kao pojedinci, ali i političke stranke izrasli iz jugoslavenske prošlosti, svi su bili suočeni s novim izazovima. Zahtjev za i postizanje članstva u EU bio je naporan proces s čijim je ostvarenjem došla i spoznaja da je potrebno vrijeme kako bi se postalo potpuno demokratskom, produktivnom i ekonomski prosperitetnom nacijom; te da je za razvoj nove političke vladajuće elite potrebna budnost i nadzor kako bi se izbjeglo stare poznate oblike vladanja te strukture iz prošlosti. Članstvo u EU ne znači da se time automatski izjednačava i status, resursi i ekonomski pristup. Snage za demokratske promjene u državi borile su se sa silama inercije ili još gore, s retrogradnim silama.

Po mišljenju dr. sc. Josipa Jurčevića: „Najveći napad na demokratski razvoj dogodio se godine 2000.“

Dr. sc. Davorka Budimir u osvrtu na tu uznemirujuću prekretnicu u procesu izgradnje demokratske države:

„Nakon 2000. se politički sustav promijenio. Sada imamo jednodomni, a ne dvodomni parlamentarni sustav. Vladajuća politička elita eliminirala je jedan dom našeg parlamenta / Hrvatskog sabora, čime je ograničila šire demokratsko sudjelovanje građana te čime su vladajuće stranke postigle prednost. (Intervjuu, siječanj 2021.)

Izbori 3. siječnja 2000. bili su znakoviti iz više razloga. Označili su kraj prvog desetljeća u povijesti neovisne Republike Hrvatske. Na tim je izborima HDZ po prvi puta od osamostaljenja izgubio vlast a većina je pobijedila pod nazivom: „šesteročlana lijeva koalicija.“ Ti su se izbori dogodili u razdoblju nakon smrti predsjednika Franje Tuđmana i izbora za predsjednika Republike Hrvatske, bivšeg utjecajnog člana HDZ-a, Stjepana Mesića. U općoj euforiji medijskih oponenta Franje Tuđmana – „Šestorka“ je pokušala uništiti svo pozitivno naslijeđe koje se odnosilo na attribute hrvatske državnosti i

pobjedu u Domovinskom ratu. Taj je proces dobio neslavan naziv: *detuđmanizacija*. Imao je ozbiljne posljedice za hrvatsko društvo u posljednja dva desetljeća. HDZ, pod vodstvom predsjednika Vlade Ive Sanadera nastavio je sa sličnom politikom, kao i vlade koje su slijedile (Čular 2000.).

Planiranim stupnjevanjem procesa detuđmanizacije, pokušalo se diskreditirati simboličke i stvarne simbole identiteta hrvatske države, Domovinskog rata i prvoga hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana (Horvat 2014., v. također Vukić 2015a i 2015b):

1. Diskreditacija Operacije *Oluja*

Neposredno nakon izbora, vladajuće su stranke, kao i nevladine udruge i mediji nastavili s optužbama i vrijeđanjem Operacije *Oluja*, a koje su za vrijeme agresije na Hrvatsku otvoreno podržavale postojanje Jugoslavije i bili oponentima hrvatskoj samostalnosti.

2. Balkan Summit u Zagrebu

Iste te 2000. godine, na inicijativu tadašnjeg predsjednika Stjepana Mesića, organiziran je Balkan Summit zajedno s francuskim predsjednikom Jacquesom Chiracom. On se, kao i Mesić, pokazao prijateljski naklonim prema Srbima. Većina ljudi u Hrvatskoj doživjela je to kao još jedan izravan i agresivan pokušaj da se Hrvatsku gurne u krug tzv. zemalja Zapadnoga Balkana, s krajnjim ciljem poništenja rezultata Domovinskog rata, te stvaranja nove zajednice različitih naroda na teritoriju bivše Jugoslavije, pod vodstvom i dominacijom Srba. S tim je skupom započeo proces amnestiranja Srbije kao agresora i zločinca u ratu protiv Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

3. Ukidanje javnih praznika i nacionalnih simbola

Prvi je na redu bio *Dan državnosti 30. svibnja*, kojega je SDP (Socijaldemokratska partija Hrvatske) ukinuo kada su došli na vlast, isto kao i brojne druge državne simbole: *Oltar Domovini na Medvedgradu*; *Počasno-zaštitna bojna OS RH / The Croatian Honor Guard in front of the Parliament*; *preimenovanje Hrvatskog državnog sabora / Croatian State Parliament u Hrvatski sabor / Croatian Parliament*; *ukidanje dvodomnoga parlamenta / Hrvatskoga sabora u jednodomni parlament* kako bi učvrstili svoju vlast.

4. Degradacija veterana Domovinskog rata

Iz predsjedničke palače i Vlade Republike Hrvatske, uz pomoć medija, vodila se sistematska kampanja za degradaciju i klevetanje branitelja i Domovinskog rata. Hrvatski je sabor konačno bio prisiljen donijeti Deklaraciju o Domovinskom ratu, kojoj su se otvoreno suprotstavili politički vođe „šestorke“, stranaka kao što su HNS, IDS i političari Vesna Pusić, koji su se istaknuli u tom procesu difamacije veterana i samog Hrvatskog obrambenog rata.

5. Zaštita partizana i kriminalaca iz tajne policije

Nakon što su otkrivena imena suspektnih kriminalaca, zločinaca koji su sudjelovali u masovnim egzekucijama civila, svećenika i zarobljenih vojnika na kraju Drugoga svjetskog rata, Stjepan Mesić i neki drugi političari su inicirali otvorenu medijsku kampanju u kojoj su branili optužene na osnovu toga da su te zločine počinili u ime antifašizma. Ovdje navodimo samo dva slučaja: Titov partizan Stjepan Hršak koji je ubio 21 svećenika u Maclju, te Titov komesar Josip Boljkovac optužen za zločine protiv nenaoružanih zarobljenika i civila u Karlovcu.

6. Korištenje državnih dokumenata u osobne svrhe – izdaja Hrvatske

Godine 1996., Hrvatski Državni Sabor donio je *Ustavni zakon o suradnji Republike Hrvatske s Međunarodnim kaznenim sudom / The Constitutional Law on Cooperation with the Hague Court*. Stjepan Mesić koristio je taj Zakon za osobni pristup državnim dokumentima čime je prekršio Ustavni zakon Republike Hrvatske. Njegova uporaba tih državnih dokumenata nije bila u skladu sa zakonskim propisima, niti je bila u skladu sa zakonom i pravilnicima o zaštiti arhivskih materijala. Sasvim sigurno takav čin nije bio u skladu s interesima Republike Hrvatske, hrvatskih građana te vojnih i političkih zapovjednika i vođa. Opširno je dokumentirano kako velik broj hrvatskih građana Stjepana Mesića smatra velikim izdajnikom domovine. Hrvatsko nacionalno etičko sudište (HNES) optužilo je Stjepana Mesića, Ivu Josipovića, Vesnu Pusić, Milorada Pupovca, Zorana Milanovića, Budimira Lončara, Vesnu Teršelić i Josipa Broza Tita za veliku izdaju (Vukić 2015a i 2015b).

7. Rasprodaja Hrvatske i državnog duga

Nakon Tuđmanove smrti godine 1998., komunistički političari Ivica Račan i vladajuća lijevo-liberalna koalicija, stavili su glavne državne resurse na prodaju na međunarodnoj dražbi. Do 2003., 91% hrvatskih banaka bio je prodan stranim vlasnicima. Račanova je vlada također prodala kontrolni udio u Plivi Farmaceutika; većinski udio Hrvatskih telekomunikacija/ HT i 25 posto dionica hrvatske naftne industrije INA. Nakon godine 2000., Hrvatska se počela pretjerano zaduživati kod Međunarodnog monetarnog fonda. Uz 5 milijardi dolara duga naslijeđenog od Jugoslavije, 4 milijarde dolara posuđene su za obranu za vrijeme Domovinskog rata. Nakon 2000., u samo četiri godine, dug je narastao za gotovo 24 milijarde dolara. Prekomjerno zaduživanje i državna potrošnja ogromna su opterećenja za hrvatski narod i gospodarstvo.

Izborni zakon: sadašnji politički stranački sustav

Dr. sc. Josip Jurčević analizira eventualno poboljšanje sadašnje političke strukture:

„Izborni zakon je jedan od glavnih instrumenata vladanja Hrvatskom koja nažalost ni ove 33 godine nakon formalnog ulaska u zapadni demokratski svijet nije u potpunosti postala istinska demokratska država. Demokracija još ne funkcionira u Hrvatskoj koju vode bivše komunističke strukture. One su preuzele moć jer su se pripremale za promjene koje će doći.”

„Pojednostavljeno bi se moglo reći da je bivša komunistička struktura zapravo preuzela moć u Hrvatskoj. Oni su izravni nasljednici Komunističke partije Jugoslavije, odnosno Saveza komunista Hrvatske. Statistički gledano između 70,000 do 100,000 njenih članova upisalo se u dvije političke stranke koje su nastale rođenjem neovisne i samostalne Republike Hrvatske. Jedan dio prešao je u SDP (Socijaldemokratsku partiju) a drugi u HDZ (Hrvatsku demokratsku zajednicu). Taj duopol političkih stranaka izmjenjuje se na vlasti a ključ održanja na vlasti je kontrola izbornog zakona.”

„Izborne jedinice u Hrvatskoj kreirane su protivno upravnoj administrativnoj strukturi Hrvatske. Hrvatska ima općine, županije i na kraju, državu. Međutim, izborne jedinice nemaju nikakve veze s tom podjelom. One su podijeljene na način koji je odgovarao vlastima kako bi što lakše mogli manipulirati izbornim rezultatima. Tako mi zapravo ne znamo tko nas predstavlja, što omogućuje maloj skupini vođa političkih stranaka da odlučuju tko će biti na izbornim listama.“ (U intervjuu u listopadu 2022., v. također Podolnjak 2008.).

Dr. sc. Davorka Budimir, predsjednica Transparency International za Hrvatsku i autorica znanstvenih radova i knjiga o političkim elitama, objašnjava kako su dvije političke stranke dominirale od samostalnosti na dalje:

„Politička scena u Hrvatskoj, kakva je danas, posljedica je stranačkog sustava koji sprječava druge stranke da se probiju u političku arenu. Trideset godina nakon uspostave hrvatske neovisnosti je konstanta da su na vlasti dvije političke stranke. SDP je nasljednica Komunističke partije ili Socijalističke Republike Hrvatske, a HDZ, Hrvatska demokratska zajednica je stranka koja se pojavila u ranim 1990-tim. (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Dr. Željka Markić opisuje svoje iskustvo:

„Bila sam aktivno uključena u civilno društvo s dobrim namjerama, ali nisam shvaćala koliko je sve kontrolirano u Hrvatskoj. I kako se pokazalo, taj doprinos društvu uopće ne funkcionira kako bi to trebao u demokratskom društvu. Političke stranke na vlasti, bilo da se radi o SDP-u ili HDZ-u, i političari koje smo izabrali da u naše ime vode ovu državu, ponašaju se kao da smo mi njihovi podanici. Kao da smo objekti, kao da oni bolje znaju kako treba raditi.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Nadalje, dr. Markić ukazuje na kontradikcije u suvremenoj hrvatskoj politici:

„Dakle, mi danas živimo u demokratskom društvu, no imamo jednopartijski birački sustav, kao u vrijeme komunizma. Vladajući kontroliraju taj sustav na potpuno nedemokratski način, osiguravaju sebi moć i upravljaju novcem građana kao i državnim resursima i dobrima. Osnova HDZ-ova i SDP-ova vladanja su privilegije. Sve to skupa veoma podsjeća na Komunističku partiju. Jer bit pripadnosti KP nisu bili ideali, nego osiguravanje dobrog i lagodnog života. Moglo se raditi najmanje, a dobiti najviše, uspijevalo se napredovati i ako si nekompetentan ili nimalo sposoban. Isti taj obrazac gledamo danas u suvremenoj Hrvatskoj. To je očito u tako predivnoj zemlji, s marljivim ljudima koji mogu otići bilo gdje u svijet i dobiti najbolje poslove, osim u svojoj domovini, gdje ne mogu dobiti ni normalnu priliku za posao.“ (Iz intervjua u siječnju 2021., v. također Pickering i Baskin 2008.).

Dr. Davorka Budimir isto tako ukazuje na propuste aktualne Vlade u rješavanju stvarnih životnih problema svojih građana:

„Danas u Hrvatskoj imate više od 6.000 naselja koja nemaju osnovne životne uvjete: vodu, kanalizaciju, pristup liječniku, trgovinu, poštu. Samo na sat udaljenosti od Zagreba imate naselja bez vode i struje, u mjestima u kojima ljudi žive i rade.“

Javne politike oko kojih se potrebno usuglasiti i koje bi trebale biti nacionalni prioriteti trebale bi utvrditi razvojnu strategiju o industrijskoj proizvodnji, društvenoj/socijalnoj sigurnosti i podizanju kvalitete života svih građana. Kako bismo željeli da Hrvatska izgleda za 10 do 20 godina? Svako donekle organizirano društvo trebalo bi postavljati ta pitanja. Neophodno je osvijestiti da se ti fundamentalni predmeti ne mogu riješiti bez promjene izbornoga sustava... Sadašnji izborni sustav, u kojemu dominiraju samo dvije političke stranke, ne mogu donijeti kvalitativne promjene jer kad odstranite proklamiranu ideološku komponentu, shvatite da se radi o jednoj stranci.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Proces privatizacije i korupcija vlade

„U komunizmu je prvo obračun s privatnim vlasništvom, dakle privatno vlasništvo je glavni neprijatelj. Njima je to isto bilo jasno nakon raspada Jugoslavije i zapravo su morali inicirati takozvani *privatizacijski proces*.“

(Iz intervjua u listopadu 2022.)

U skladu s mišljenjem navedenih i ostalih sugovornika, privatizacijski proces implementirali su članovi bivše politički moćne strukture koja je vladala Hrvatskom kroz UDBA-u, komunističku službu tajne policije. Ni građani niti pripadnici hrvatskoga iseljeništva nisu imali priliku ni mogućnost participirati u privatizacijskom procesu.

Dr. Davorka Budimir obrazlaže:

„Za vrijeme rata, od 1991. do 1995., Vlada je dodijelila preko 17.000 kredita za kupnju državnih poduzeća i poslovnih subjekata. Kredite su odobravale komunističke banke: Zagrebačka i Privredna banka. Njihovim odabranim članovima dani su ti fiktivni zajmovi za kupnju tvornica, bez očekivanja da će isti biti vraćeni. Preko noći, ti pojedinci koji nisu imali ništa osim veza u komunističkoj partiji, postali su vlasnicima ključnih poslovnih subjekata. No, legitimni kapital iz inozemstva, uključujući i članove hrvatske dijaspe, nije mogao biti uključen u bilo kakve poduzetničke transakcije. Moćnici su jasno shvaćali da bi poštena i zakonita privatizacija stvorila uspješne poduzetnike koji bi svojim kapitalom doprinosili financiranju političkih kampanja neovisnih kandidata.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.)

Dr. Željka Markić dodaje:

„Privatizirali su cijelu Hrvatsku i ponašaju se kao da je to njihova tvrtka. Vode je ljudi koji nisu sposobni. Vode je ljudi koji je ne vole. Političari bi trebali pokazivati svoju ljubav za domovinu stvarajući poštene uvjete za sve ljude, za njihove ljude i sve građane koji ovdje žive, tako da ljudi mogu raditi i pošteno živjeti od svoga rada, kao i da naša djeca ovdje imaju sigurnu budućnost.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.)

Dr. sc. Tomislav Jonjić, odvjetnik i urednik časopisa *Politički zatvorenik/ The Political Prisoner*, ukazuje na krajnje raširenu korupciju i ne traženje odgovornosti političara za to:

„Mi imamo hrvatsku državu više od 30 godina i da imamo demokratske izbore više od trideset godina. Do sada smo doživjeli desetke krupnih kaznenih procesa protiv ljudi, čak i visokih dužnosnika zbog različitih oblika kriminala, ali nemate ni jedne jedine, ni jednoga jedinog kaznenog postupka zbog političke korupcije, nemate ni jednog jedinog postupka zbog kriminala unutar samih političkih stranaka.“ (Iz intervjua u listopadu 2022.)

Dr. sc. Josip Jurčević zaključuje:

„Srce korupcije u Hrvatskoj je korumpirano pravosuđe, struktura Vrhovnoga suda i cijelog DORH-a. Nažalost, mi se krećemo prema izrazito autoritarnom, a ne demokratskom, sustavu. Mi smo sada bliže bivšoj totalitarnoj zločinačkoj Jugoslaviji...“ (Iz intervjua u listopadu 2022.)

Dr. sc. Tomislav Jonjić, odvjetnik više od trideset i pet godina:

„U skladu s hrvatskim Ustavom i zakonodavstvom pravosuđe je neovisno i odijeljeno od politike. To je teorijski postulat u koji će se svatko od nas zakleti. U stvarnosti to, naravno, funkcionira drukčije. Svi znaju veoma dobro da se tijela koja imenuju sudce, imenuju također po političkim a ne po stručnim kriterijima. Dakle, ni kod izbora sudaca i državnih odvjetnika, nažalost, nismo imuni od političkih kriterija.“ (Iz intervjua u listopadu 2022.)

Dr. Željka Markić izražava svoju frustriranost s takvim političkim sustavom:

„Isto tako, može biti i puno stvari s kojima se osobno ne slažem, ali ako ih ljudi demokratski izaberu, a ja sam dio manjine, prihvatit ću ih. Ono što neću prihvatiti je da, ako sam dio većine koja jasno kaže što želi, manjina bude ta koja diktira svoje uvjete većini. Zašto? Zato jer je to povratak u totalitarno. To je ono što je radio nacionalsocijalizam, da je mala skupina ljudi upravljala većinom populacije. To je ono što je radio komunizam, da je mala skupina ljudi, jedna kasta, upravljala većinom. Prema tome, u demokratskom hrvatskom društvu postoje paradoksalne situacije. Jedna mala skupina ljudi prisvojila je političku moć te uz pomoć medija i političkog sustava, naređuje, nameće i upravlja stvarima koja većina ne želi. Nevjerojatno je, i neprihvatljivo, da se političari, kada dođu na vlast, usuđuju ponašati potpuno nedemokratski.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.)“

Dr. sc. Tomislav Jonjić se s time slaže:

„Tu se, međutim, ne radi samo o izbornom zakonu, nego o čitavom nizu političkih zakona, uključujući Zakon o političkim strankama, u kojem je moguće imati statute, stranačka pravila, opće akte, koji nisu u skladu s odredbama i duhom Ustava Republike Hrvatske. Takav politički sustav stvara vođe tih političkih stranaka koji su koruptivni a uspijevaju održavati vlast u svojim vlastitim strankama pod svaku cijenu, jer je to instrument za njih da bi se približili onome što bismo pučki nazvali: *kopanj*. Stranke su leglo korupcije. To zapravo uopće nije politička borba, nego djelovanje ljudi iz čistog vlastitog interesa.“ (Iz intervjua u listopadu 2022.)

Demografska kriza: masovno iseljavanje

U skladu s popisom stanovništva iz godine 2021., Republika Hrvatska ima 3,871,833 stanovnika, od čega su 99.24% njih hrvatski građani. Od neovisnosti godine 1991., Republika Hrvatska izgubila je 895,736 stanovnika ili gotovo 19 posto od svoje ukupne populacije.

Pouzdani službeni izvori procjenjuju da 3.8 milijuna hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka žive izvan Republike Hrvatske (Hrvatski državni zavod za statistiku, 2022., Vukić 2022b).

Dr. Željka Markić objašnjava:

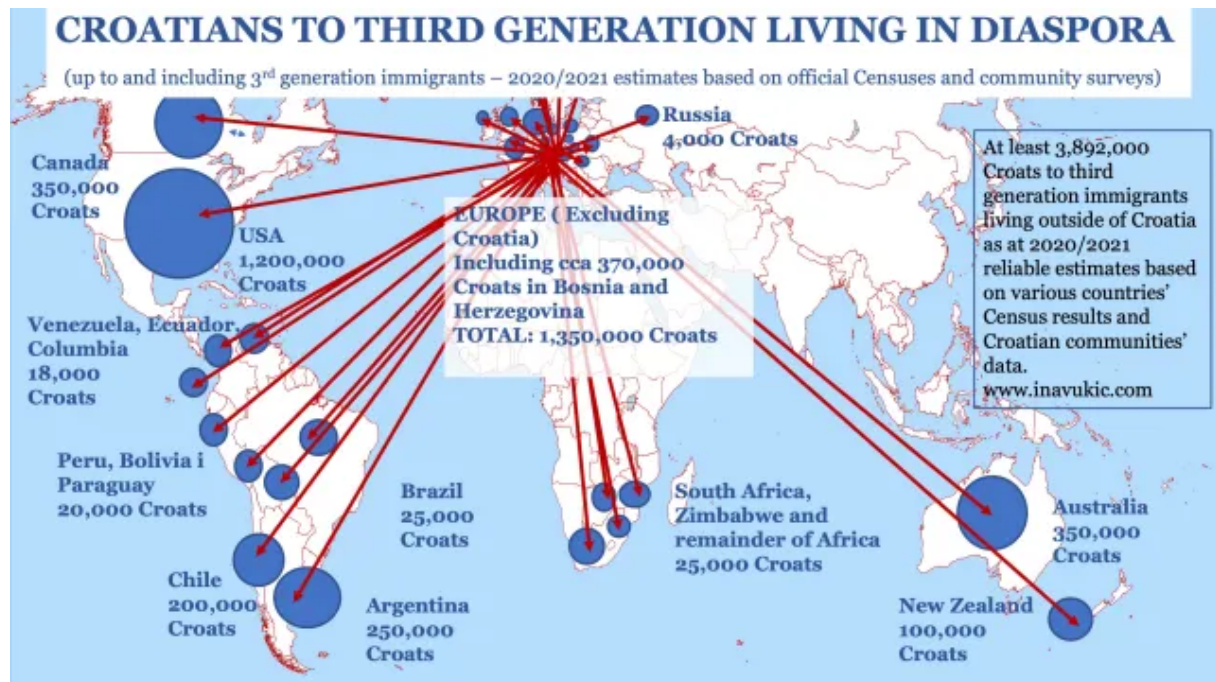
„Glavni razlog za nedavna iseljavanja ljudi je korupcija. Mladi ljudi ne žele živjeti ovdje zato što ne vide svoju budućnost. Usprkos svim njihovim kvalifikacijama, mladi ljudi ne mogu dobiti posao zato što nemaju protekciju kod članova određenih političkih stranaka. Tako je to izgledalo i u vrijeme komunizma. Tada bi vam partijska knjižica ili pripadnost komunističkoj partiji bili preporukom za posao i napredak u društvu. Iskreno sam zgrožena idejom o povratku u totalitarni sustav, za kojeg smo mislili da smo ga odbacili.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.)

Dr. sc. Davorka Budimir dodaje:

„Mladi ljudi napuštaju Hrvatsku, ne zato što im ovdje nije lijepo, ne zato što ovdje ne mogu živjeti, nego zato što ne mogu podnijeti nepravdu. Nepravdu u smislu da se pravila ne primjenjuju jednako na sve i pod istim uvjetima. Mogla bih to opisati kao gledanje sportske utakmice u kojoj se pravila po kojima igraš mijenjaju svaki dan. Građani odlaze u prvom redu zbog korupcije i zato što ne mogu dostojno živjeti od svog rada. Od ljudi se očekuje da budu članovi političke stranke ako žele pronaći i zadržati

posao, ako žele obrazovati djecu, itd. To je ono što uistinu koči razvoj društva i demokratski proces.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Slika 1.

Izvor: inavukic.com – Croatia, The War, and the Future – 2022

Od ukupnoga broja stanovnika u Republici Hrvatskoj, broj glasača je veći od broja odraslih, starijih od 18 godina. Razlika iznosi gotovo 14 posto. Javna je tajna da se biračkim popisima manipulira već gotovo dva desetljeća kako bi se osigurala dominacija određene političke skupine na izborima. Izborni popisi nisu ažurirani, iako je od tada izgubljeno gotovo milijun stanovnika. (International Foundation for Electoral Systems, 2023.).

Po mišljenju dr. sc. Stjepana Šterca:

„Registar stanovništva je baza podataka na kojoj se moraju bazirati sve razvojne koncepcije društva. S obzirom na to da Hrvatska nema registar stanovništva, teško je uspostaviti pregledan i točan registar popisa birača.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Godine 2020. na hrvatskim parlamentarnim izborima pravo glasovanja u Hrvatskoj i izvan nje imalo je 3,859,487 građana s pravom glasa. Odaziv birača iznosio je samo 47 posto u usporedbi sa 76 posto na izborima godine 1992. Od prvih do posljednjih parlamentarnih izbora u Republici Hrvatskoj, sudjelovalo je oko 964,000 hrvatskih birača. (International Foundation for Electoral Systems, 2023.).

Premda pripadnici dijaspore ili hrvatskoga iseljeničtva imaju zajamčeno ustavno pravo biranja t.j. glasovanja, u praksi, sudeći prema opisanome u izjavama intervjuiranih u ovome radu, namjerna i svjesna složenost pravila glasovanja kao i iznimno ograničen pristup biračkim mjestima, samo 1.5 posto od više od 3.8 milijuna pripadnika hrvatske dijaspore, redovito koristi to pravo. K tome, pripadnicima hrvatskoga iseljeničtva sada su zajamčena samo tri zastupnička mjesta u Hrvatskome saboru (Vukić 2020.).

Dr. Željka Markić upozorava na činjenicu da nije slučajno da su hrvatskome iseljentištvu dodijeljena samo tri zastupnička mjesta u Hrvatskom saboru, iako je to u početku Republike Hrvatske bilo 12 zastupničkim mjestima:

„Taj nam parlamentarni model jasno pokazuje tko želi zadržati vlast. To je tako zamišljeno da bi se demotiviralo Hrvate iz iseljentištva i odvratilo ih od povratka u Hrvatsku te od sudjelovanja ne samo u vlasti nego i u gospodarskom životu države. Na nesreću, zaključujemo da su stajališta vladajućih u Hrvatskoj o tome jako slična odnosu koji je prema iseljentištvu postojao u komunističkoj Jugoslaviji.

Ovdje vidimo opstrukciju na djelu, zarobljenu državu u kojoj političke elite ne dopuštaju demokratizaciju izbornoga sustava. Zašto? Zato što bi demokratizacija stvorila kompeticiju. Dovala bi do toga da se više ljudi može natjecati pod poštenijim uvjetima. Bio bi to i ključni razlog za borbu protiv korupcije. Hrvatska ima ogroman kapital. Pri tome ne mislim samo na ljepote ove zemlje, niti na vrijedne i kreativne ljude, nego i na 70% hrvatskoga gospodarstva kojim upravlja država.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Dr. med. Natalija Kanački, liječnica, članica Organizacijskog odbora građanske inicijative „U ime obitelji“, članica Organizacijskog odbora građanske inicijative: „Narod odlučuje“, izjavljuje:

„Dobro je poznato da Hrvati, Izraelci i Irci imaju najbrojniju dijasporu na svijetu. Isto je tako poznato kako hrvatska dijaspora ne može birati odgovarajuće zastupnike u Hrvatskom saboru. Svatko izvan Hrvatske je svjestan toga kako su izbori organizirani na taj način da se glasovati može samo u veleposlanstvima i konzulatima. Vjerojatno ih ima nekoliko u stanovitoj državi, tako da ljudi moraju putovati tisućama kilometara a da bi stigli do birališta.“ (Iz razgovora u rujnu 2022.).

Demograf Stjepan Šterc obrazlaže kako bi velik doprinos za ozdravljenje hrvatske ekonomije mogla dati dijaspora ako bi im se pružio osjećaj da su ovdje cijenjeni:

„Činjenica je da hrvatski iseljenici svojim doznakama godišnje šalju preko 18 milijardi kuna svojim obiteljima što također doprinosi financijskom sustavu hrvatske države. Taj je iznos veći od svih stranih ulaganja u Hrvatsku. S obzirom da se radi o takvoj ekonomskoj snazi ali i idealizmu, izraženima u doznakama iseljentištva u svoju domovinu, počeli smo shvaćati kakav bi stvarni investicijski potencijal hrvatski iseljenici mogli biti. Prema našim procjenama, to je sigurno i nekoliko puta više. Zamislite nekoga tko ulaže 3 do 5 milijardi dolara godišnje u Hrvatsku. To bi svakako bio veliki pokretač razvoja naše države. (Iz razgovora u siječnju 2021., v. također Skoko 2022.).

Vladimir Šeks, kojega bismo mogli nazvati političarem weberovskog profila (v. Maks Weber), o tome govori umjerenim tonom:

„Hrvatska je uspjela pronaći rješenja koja se odnose na uspostavu neovisnosti, obrane i slobode svoje države. Nazvao bih tu emigraciju, taj demografski kolaps Hrvatske, katastrofom biblijskih proporcija. Mislim da, ako je hrvatska politika pronašla rješenje, kad je bilo potrebno, hoće li se ići u rat ili ne, vjerujem da će i ovdje pronaći izlaz i nadvladati tog pokvarenog nevidljivog neprijatelja.“ (Iz razgovora u rujnu 2022.).

Dinamika neuspješne ekonomije

Dr. sc. Andrej Grubišić, ekonomski i analitičar korporativnih financija daje opći uvid u novu generaciju s konkretnom međunarodnom poslovnom ekspertizom:

„Uloga države je u tome da treba štiti tri prirodna prava čovjeka: život, slobodu i vlasništvo. Logika prirodnoga prava je u tome da ti nitko ne smije oduzeti život, da ti nitko ne smije oduzeti slobodu i da te nitko ne smije spriječiti u tome da zakonito stvaraš privatno vlasništvo i s njime raspolažeš kako želiš. Ta bi pravila trebala biti na snazi sve dok ih ne uskrađuješ drugima ili dok ne činiš štetu drugima.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Dr. Grubišić zaključuje:

„Budimo realni, političari su velika interesna skupina. Država je prisutna u brojnim područjima društvenoga života na tako dominantan način da time automatski ukida i dobar dio prirodnih ljudskih prava: života, slobode, vlasništva. U Hrvatskoj imamo situaciju u kojoj država najčešće krši treće navedeno pravo – pravo na privatno vlasništvo. Država posjeduje velik dio kompanija, tvrtki. U posljednjih 25 godina desetci milijardi kuna poreznih obveznika bili su potrošeni na sanaciju propalih velikih državnih tvrtki. Država je nedopustivo puno uključena u regulaciju privatnog poslovanja. Država utječe na gospodarski tok jer kontrolira gotovo polovicu nacionalnog BDP-a. Samo nešto manje od polovice BDP-a otpada na državnu potrošnju. Isto tako imamo slučaj da veliki broj privatnih tvrtki radi samo za državu, tako da imamo i veću uključenost države u ekonomske i gospodarske tokove. (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Dr. Grubišić nastavlja:

„Mislim da je uloga države u Republici Hrvatskoj pretjerana. Toliko je uključena u toliko toga danas da bez države ne možete ostvariti nikakav ozbiljan napredak u poslovanju. Kako se to odražava na izborni sustav?

Svakome je jasno kako je izborni sustav u Hrvatskoj sada tako postavljen da je iznimno teško pojedincu ili skupini, čak i s prijedlozima i idejama koje su razumne i opravdane, postići da budu i prihvaćene. Najveći dio političke elite se s time slaže jer ti prijedlozi ili te odluke izravno utječu na njihovu interesnu sferu.

Isto tako, imamo krajnje populističku politiku vezanu za subvencije i poticaje. Državni službenici i činovnici legalno donose zakone i pravila koji se odnose i na njih te vrše raspodjelu novca poreznih obveznika onim poslovima ili sektorima koje oni smatraju prihvatljivima te ih svrstavaju u domenu svojih političkih interesa. Kod većine njih, namjena nije usmjerena na izgradnju važne infrastrukture. Pojednostavljeno, to je financiranje privatnih poslova drugih ljudi.“

Dr. Grubišić dalje objašnjava kako je dinamika neuspješne ekonomije posljedica svjesnih i namjernih politika koje troše veliku većinu bruto domaćeg proizvoda kako bi na taj način davale potporu vladinim institucijama, agencijama i poduzećima u državnom vlasništvu:

„Republika Hrvatska je država koja ima najveći udio države u trošenju bruto domaćeg proizvoda od svih bivših socijalističkih država, koje su živjele lošije od nas, do pada komunizma. U našoj državi, dvije trećine stanovništva živi izravno vezano uz državu. Imamo 1.2 milijuna umirovljenika koji imaju strašno malu prosječnu mirovinu od 300 Eura. Od toga ne možete živjeti – to je golo preživljavanje. Već sama ta činjenica je razlogom da sustav bude promijenjen. Nadalje, imamo 400,000 ljudi zaposlenih u poduzećima u vlasništvu države, državnim agencijama, lokalnoj upravi i samoupravi, različitim ministarstvima i drugim poduzećima koja se financiraju iz državnoga proračuna. Računajmo to na način da svaka osoba izdržava najmanje još jednu osobu. Na taj način dolazimo do broja od 800,000 ljudi. Pribrajanjem toga broju umirovljenika, oni zajedno čine 2 milijuna ljudi. K tome, računajte na 100,000 nezaposlenih. To je onda 2.1 milijuna ljudi. I ako dodamo da 10% ljudi koji rade u privatnom

poduzetništvu a vezani su uz državu i državni proračun i trošenje, tada je to 2.6 milijuna ljudi. To je 2/3 ili dvije trećine stanovništva.

Zamislite onda što se događa u trenutku kada predložite promjene koje bi mogle narušiti te odnose. Bilo bi puno onih koji bi mislili da će im to oduzeti ili promijeniti njihova „stečena“ prava ili privilegije. Zato je jako teško vršiti pritisak da se provedu neke ozbiljnije promjene, jer su interesne skupine relativno velike.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Promjene Izbornoga zakona

U skladu s mišljenjem dr. sc. Josipa Jurčevića: „Izborni zakon je osnovni element za demokratizaciju društva.“ Dana 7. veljače 2023., Ustavni sud Republike Hrvatske ukinuo je Zakon o izbornim jedinicama, odluka je stupila na snagu 1. ožujka 2023., ako Hrvatski sabor ne provede ustavno jamstvo jednakog biračkog prava. Ustavni sud je ustvrdio da postojeći Izborni zakon krši princip jednakog prava za svaki birački glas – odstupanja ili devijacije između izbornih jedinica ne bi smjele prelaziti i biti veće od 5% (Boban 2022., Kotarski 2021.).

(Nap.: Ustavni sud Republike Hrvatske je na sjednici održanoj 7. veljače 2023. godine ukinuo Zakon o izbornim jedinicama za izbor Zastupnika u Zastupnički dom Hrvatskog državnog sabora. Navedeni zakon se primjenjivao na ukupno sedam parlamentarnih izbora (2000., 2003., 2007., 2011., 2015., 2016. i 2020.).

U tom konkretnom slučaju Ustavni sud zauzima stajalište da Hrvatski sabor nije izvršio svoju ustavnu obvezu pravodobnog ekspeditivnog djelovanja a koje se odnosi na proporcionalno ponovno određivanje izbornih jedinica i izbornih ograničenja i granica. Prošlo je trinaest godina otkako su sudci Ustavnoga suda po prvi puta upozorili na kršenje ustavnog načela o jednakom biračkom pravu. Taj propust ukazuje, do neke mjere, na odnos političkih elita u Republici Hrvatskoj prema Ustavnom sudu.

Navedeni podatci ukazuju na nastavak trenda nerazmjerne zastupljenosti birača u Hrvatskom saboru. U sva tri izborna ciklusa postoje značajne razlike u broju birača u svakoj od izbornih jedinica, što krši zakonski prag od plus ili minus pet posto (5%). K tome, općepoznata je činjenica kako je hrvatsko iseljeničtvo značajno podzastupljeno odnosno ima premali broj zastupnika u Hrvatskome saboru. Veoma je rasprostranjeno i gotovo općeprihvaćeno mišljenje da bi zastupnička mjesta namijenjena hrvatskom iseljeničtvu trebala biti povećana, ili barem vraćena na prijašnjih 12, sa sadašnja 3 zastupnička mjesta.

Prof. dr. sc. Stjepan Šterc objašnjava:

„U Republici Hrvatskoj postoji 10 izbornih jedinica koje se temelje na popisu iz godine 2011., kada je svaka od izbornih jedinica imala 450,000 stanovnika. Ne bi smjelo biti više od 5% odstupanja u broju stanovnika između izbornih jedinica. Danas te izborne jedinice nisu zakonski valjane jer su negativni demografski procesi s izraženim padom stanovnika i povećanim iseljavanjem promijenili strukturu tih izbornih jedinica. U nekim je izbornim jedinicama ta razlika porasla na 15%. Stoga će se morati ucrtati i odrediti nove izborne jedinice.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Vladimir Šeks potvrđuje postojanje problema:

„Pitanje izbornih jedinica moguće je riješiti. Biračka prava moraju biti proporcionalna veličini izbornih jedinica. Sada biramo 14 zastupnika iz svake izborne jedinice, a imamo ukupan broj od deset izbornih jedinica. Problem je u tome da sve izborne jedinice nemaju isti broj birača! Na primjer, deveta izborna jedinica ima 160,000 birača više od četvrte izborne jedinice.“ (Iz razgovora u rujnu 2022.).

Po mišljenju dr. sc. Grubišića:

„Čini mi se zdravorazumskim i prihvatljivim da Republika Hrvatska bude sastavljena od jedne izborne jedinice, što bi onda značilo: *jedan birač – jedan glas*, ni manje ni više. A tako bi se ukinuo izborni prag u bilo kojem postotku. Imali bismo toliko birača i glasova koliko realno imamo. Bilo da je to 20% ili 2%. (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Dr. sc. Josip Jurčević predlaže:

„Sigurno bi bilo puno bolje da se ponovno uvede dvodomni parlamentarni sustav. Na taj način bi cijela Hrvatska bila jedna izborna jedinica, ne deset njih. To bi prisililo političke stranke, čak i u sadašnjim koruptivnim strukturama, da kandidiraju kvalitetne kandidate. Bilo bi i puno više kompeticije. Drugo, izborni prag za osvajanje zastupničkog mjesta bio bi smanjen na negdje oko dva do tri posto. To bi omogućilo ulazak za više neovisnih kandidata, koji bi onda razvili kreativan i pozitivan politički proces. Osim toga, trebalo bi omogućiti elektroničko glasovanje, glasovanje e-mailom.“ (Iz razgovora u listopadu 2022.)

Političke elite

Dr. sc. Davorka Budimir objašnjava:

„Ono što su političke elite imale na početku stvaranja višestranačkog sustava godine 1990. nikada se više neće ponoviti. Imali su istovremenu mogućnost izgradnje stranačkog sustava i formiranja institucija u hrvatskoj državi. Temelj demokratskog poretka je da su institucije trajne a da se pojedinci, političari u njemu, mijenjaju. Situacija u Hrvatskoj je sasvim suprotna. Ljudi traju a institucije se prilagođavaju njihovim interesima i sklone su čestim promjenama.“ (Iz razgovora u siječnju 2021.).

Dr. sc. Budimir naglašava da se političke elite ne pridržavaju standarda kao što je to slučaj s drugim profesijama:

„Ono što vrijedi za sve ostale elite, ne vrijedi za političku elitu. Kada ste dio elite u nekoj drugoj profesiji, zanimanju, onda napredujete u skladu sa svojim znanjem i određenim sposobnostima, tako se penjete na ljestvici izvrsnosti. Primjerice, ako ste izvrstan liječnik, smatraju vas dijelom medicinske elite. Ako ste pak izvrstan odvjetnik, članom ste pravne elite, itd. Kada se radi o hrvatskim političarima, oni nemaju nikakvog znanja, a gotovo ni obrazovanja.“ (Iz razgovora u siječnju 2021., v. također Budimir 2011.).

Dr. sc. Tomislav Jonjić naglašava:

„Mi se, naime, nalazimo u situaciji da zapravo već trideset godina, na svim izborima koji su organizirani od tada, jedan dio biračkoga tijela ostaje nezastupljen u predstavničkim tijelima, prije svega u Hrvatskom saboru.“

„Postojeći izborni sustav je taj koji omogućuje da se nastavlja korupcija u političkim strukturama a to se onda prenosi i odražava i na druge strukture, jednako tako. Dakle, ako imate korumpirane političke elite, ne možete očekivati da će gospodarske elite biti drukčije, neovisnije ili kvalitetnije. Naprotiv, političke elite donose zakone, pravilnike i propise u skladu s ponašanjem političkih elita.“

„U Hrvatskoj politika rješava egzistencijalna pitanja. Tako da u politiku ulaziš kao prosjak, a izlaziš kao bogat čovjek. Za hrvatske prilike to je tragedija, no zapravo je i fenomen bez presedana. Naravno, postoje i ljudi koji su bili bogati prije ulaska u politiku. Međutim, pronađite jednog koji je napustio politiku a ušao je u nju siromašan te izišao jednako tako siromašan. To jednostavno ne postoji.“ (Iz razgovora u listopadu 2022.)

Dr. sc. Davorka Budimir obrazlaže doprinos sociologa Maxa Webera našem razumijevanju bitnih kvaliteta političara. U svom eseju naslovljenom: „Politika kao poziv“, Weber tvrdi da političar treba posjedovati sljedeće osobine: strast, odgovornost i mjera/proporcija. Koncept političkog poziva uključuje: „vrednovanje izvršavanja dužnosti u svjetovnim poslovima kao najviši oblik moralnog djelovanja koji pojedinac može pretpostaviti.“ (Weber, str. 80.). Weber piše: „Samo onaj ima poziv za politiku tko je siguran da se neće slomiti kad svijet, s njegovog stajališta, postane preglup ili prejednostavan za ono što on ima ponuditi. Samo onaj koji na svet to može reći: „Usprkos svemu!“ osjeća poziv za politiku.“ (Weber, str. 128.).

Dr.sc. Budimir nadalje objašnjava:

„Kada pokušate prenijeti te mentalne karakteristike u hrvatske prilike, tada je nemoguće naći političara koji svoj posao radi iz strasti. Ljudi uvijek gledaju na stvari iz svojih osobnih interesa. Samo obratite pozornost na vlasništvo bilo kojeg političara od trenutka kada ulazi u politiku i dolazi na neku poziciju do trenutka kada je napušta, nakon 5 ili 10 godina. Niti jedan od njih nije investirao svoje privatne fondove na način kojim do doprinosio radu društva u cjelini. Kad govorimo o odgovornosti, vidimo da imamo velik broj političara koji su umiješani u konstantne skandale i sukob interesa, kao i pronevjere značajnih društvenih resursa, ali oni time ne postaju subjektima za kazneni progon, niti dragovoljno napuštaju političke položaje nakon što su bili uključeni u krivo činjenje... Nemaju niti mjere niti profesionalnih granica. Zadržavaju pozicije za koje nisu kvalificirani, za koje nisu kompetentni.

Živimo u vremenu kada profesionalci moraju obraditi brda informacija, razlučiti što je važno i biti odlučni u određivanju toga što treba poduzeti. Ono što je postalo važno je tko je što rekao, a ne sadržaj njihove izjave. Ono što je važno je da svatko od nas vidi napredak u društvu, da se životni standard mijenja na bolje, da je danas bolje nego jučer, da možemo raditi kako bismo stvorili bolje sutra te da se postupa po razumnim prijedlozima.“

U skladu s mišljenjem dr. sc. Grubišića:

„Vođe političkih stranaka biraju podobne pojedince za svoje političke namještenike, radije no sposobne. Uvijek izaberu nekoga tko je lošiji od njih. S obzirom da se ne povezuju s ljudima koji raspolazu većim znanjem, to degradira demokraciju kao takvu. Tako pojedinci koji su neodgovorni dolaze i zauzimaju političke pozicije.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Dr. Markić označava političke elite kao odgovorne:

„Mi Hrvati puno radimo. Želimo doprinositi našem društvu. U gospodarstvu, u društvu, u znanosti, u sportu i u politici. Međutim, imamo političke elite koje ne doprinose, koje sprječavaju bilo kakav razvoj u društvu. Imamo političke elite koje su zgrabile moć uz pomoć politike; koje uzgajaju korupciju uz pomoć

politike; koje žive dobro na trošak građana. Oni ne moraju pokazati nikakve sposobnosti. Jedna politička stranka pokriva drugu i tako se izmjenjuju. Nema zapravo niti jednog gospodarskog zločina u Hrvatskoj koji je istinski bio istražen. Koja god da politička stranka dođe na vlast, pomete prijašnji zločin pod sag, govoreći kako to nije važno. Kad ljudi izlaze na birališta, biraju onu drugu stranku s nadom da će se stvari promijeniti na bolje. No, to se kod nas ne događa. Pitanje je koji je uopće smisao takvih izbora? Koja je svrha održavanja izbora?

Ako znam tko me zastupa u Hrvatskom saboru, tada očekujem da ta osoba bude poštena. Očekujem da moji zastupnici zastupaju moje interese. Poštujem demokratske principe da ljudi izražavaju svoja stajališta u poštenom nadmetanju, da bi rekli što misle. Međutim, to se rijetko, ako ikada, događa.

Dr. Budimir naglašava kako taj proces funkcionira:

„ U tih 30 godina, svjedočili smo svim vrstama „situacija“ u vezi sa stvaranjem izvršne vlasti. Tijekom naše povijesti, političke elite nisu našle odgovarajuće ljude za popunjavanje institucionalnih pozicija, tako da su povezivali različita ministarstva u jedno ministarstvo, da bi podobni pojedinci bili imenovani na određenu poziciju. U drugim slučajevima, kada bi imali više pojedinca koje žele imenovati nego što ima mjesta, osnovali bi nekoliko novih ministarstava kako bi nagradili imenovane. Tako je stvoreno stanje u kojemu je teško implementirati politike bitne za zdrav razvoj društva, jer bi to zahtijevalo stabilne javne politike kao temelj za razvoj.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Dr. sc. Josip Jurčević zaključuje:

„Sociološki govoreći, kada demokracija ne funkcionira, tada dobijete neku vrstu upravljačke oligarhije. Ona korupcijom i represijom zadržava svoju poziciju, intenzivirajući različite razine represije, izazivajući i produbljujući podjele između ljevice i desnice. Isto tako, omogućuju kolonizaciju Hrvatske na različite načine, oslanjajući se na neke vječne interese za opstanak na vlasti. Ako promatramo stupanj demokracije u skladu s raznim znanstvenim istraživačkim modelima, onda bismo mogli reći da je bilo više slobode u Hrvatskoj za vrijeme Domovinskog rata (1991.-1995.), nego sada.“ (Iz intervjua u listopadu 2022.).

Prof. dr. sc. Stjepan Šterc, Sveučilište u Zagrebu, Fakultet Hrvatskih studija, osnivač Odsjeka za demografiju i hrvatsko iseljništvo, često se pojavljuje u vijestima nakon objave podataka popisa stanovništva iz godine 2021. Podatci o masovnom iseljavanju iz Republike Hrvatske doveli su ga do sljedećih zaključaka:

„Politički sustav je pun nasljednih generacija iz starog komunističkog sustava. Oni ne prihvaćaju to što im znanstvenici prezentiraju ili na što ih upozoravaju. Mislim da je to čak i teret za njih u njihovom javnom djelovanju. Ta sebičnost u političkom sustavu narasla je do nevjerojatnih razmjera, te potvrđuje da je cijeli sustav vladanja bio zasnovan na sferi osobnih interesa političkih elita, dok su interesi cijele Hrvatske i naših ljudi bili zanemarivani.“ (Iz intervjua u siječnju 2022.).

Dr. Markić izražava zabrinutost zbog visoke stope neslaganja s vladom:

„Vlasništvo našeg hrvatskog gospodarstva država koristi za zapošljavanje ljudi koje odabere. Onda ti ljudi ovisе o njima i daju im svoje glasove na sljedećim izborima. Najnovija anketa o tome kako premijer vodi državu pokazuje da 25% Hrvata odobrava njegov rad. Mogu vam jamčiti da je 90% od njih zaposleno preko stranke u tvrtkama u vlasništvu države i da njihova egzistencija izravno ovisi o političkim strankama, bilo o HDZ-u ili SDP-u.“

Dr. Markić dijeli uvid u unutarnje djelovanje stranačkih politika i referendumskih procesa:

„Problem je u tome što mi, kada izlazimo na birališta, biramo stranku. Nakon toga, predsjednik političke stranke određuje koji će ljudi sjediti u Hrvatskom saboru. Na izborima, s obzirom na to da nemam preferencijalni glas, da bih izabrala osobu, moram zaokružiti političku stranku. Tada predsjednik političke stranke (Milanović-SDP ili Plenković-HDZ) odlučuje tko će dobiti koju vodeću poziciju. Zastupnik si postavlja pitanje. Kome će taj pojedinac biti odgovoran i odan? Čije će želje ispunjavati? Pa pretpostavljam onome tko ga stavi na listu. Predsjednik njegove stranke ga stavi na listu. Kad pogledate Hrvatski sabor i jednoglasno podizanje ruku, tada vam je jasno da ti ljudi ne ovise o biračima, niti oni mare za birače niti za to što oni žele i očekuju od njih. Njihove pozicije ovise o tome hoće li njihov šef misliti na njih.

Upravo iz tog razloga, zahtijevali smo promjene već 2014., kada je SDP bio na vlasti. Naša se inicijativa zvala: „Birajmo zastupnike s imenom i prezimenom.“ Skupili smo oko 380.000 potpisa. To je bilo dosta za prolaz, no vladajuća politička stranka je pogrešno tvrdila da je bilo 4.5 milijuna birača u Hrvatskoj, što je značilo da mi nismo skupili 10%.

Taj je referendum demonstrirao da su HDZ i SDP surađivali u rušenju referendumske inicijative. Tada je SDP bio na vlasti a HDZ u opoziciji. HDZ je konstantno napadao inicijativu, zabranjivao svojim članovima da skupljaju potpise a bilo je i drugih neutemeljenih javnih optužbi i neistina. Mogu reći i to da je Šeks i tim oko njega bio čekić koji je udario po nama. A kad smo istu inicijativu ponovili u 2018. otvarajući raspravu o manjinama saborskim zastupnicima koji su privilegirani u Republici Hrvatskoj na način koji ne postoji niti u jednoj drugoj državi na svijetu, a tada je HDZ bio na vlasti i SDP je bio uz HDZ te su zajednički napali našu inicijativu.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Dr. sc. Jurčević izražava zabrinutost zbog nemogućnosti opozicijskih glasova da dospiju do široke javnosti kroz kontrolirane medije:

„O tome se može raspravljati samo na marginama društva. O tome možemo razgovarati samo u marginalnim medijima. Nikada nije bilo ozbiljne diskusije u Hrvatskoj o toj temi. Čak ni institucije Europske unije kada tražimo mišljenje nisu pokazale značajnije zanimanje zbog nedemokratskog ponašanja naših političara. Očigledno je da, kada to dođe do zemalja bivšeg Istočnog bloka, EU zauzima neokolonijalno držanje/ stajalište prema tom odnosu.

On isto tako objašnjava da je društveni defetizam prirodan, neizbježan ishod neuspješnih politika:

„Širenje javnog defetizma podstiče se svim javnim mjerama. Ljudi su pod utjecajem medija i vjeruju kako se ništa ne može promijeniti, te da nije vrijedno izaći na izbore. Na taj način, samo usko samo-interesna klijentela, koja je egzistencijski ovisna o državnim institucijama, sudjeluje na izborima.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Potreba za promjenom

Vladimir Šeks, aktivist u ranijoj dobi, sada razmišlja oprezno:

„Izborni je sustav trebao biti dizajniran onako kako je dizajniran u SAD-u, Velikoj Britaniji, u SR Njemačkoj. Izborni zakon treba biti složen tako da postoje tri važne skupine stranaka koje se mogu izmjenjivati na vlasti. Jedna skupina treba biti konzervativne demokratsko-kršćanske ideologije; druga skupina socijaldemokratske ideologije. Tuđman je govori da ptica, da bi letjela, mora imati lijevo i desno

krilo. A treća bi skupina trebala biti centristička liberalna stranka koja bi mogla formirati koalicije i s centrističkim lijevim i centrističkim desnim strankama. Sada je Hrvatska vezana/lisičinama zbog trgovanja i ucjena tih malih stranaka koje su beznačajne u političkom životu, ali koje ucjenjuju i traže ustupke i povlastice za sebe i koji potkopavaju stabilnost vlasti.“ (Iz intervjua u rujnu 2022.).

Parlamentarni problem koji se stvorio i izazvao veliko javno nezadovoljstvo je u tome što brojni Hrvati misle da su nacionalne manjine previše zastupljene. Čvrsto stajalište svih u ovom radu intervjuiranih je da izborni proces privilegira nacionalne manjine na izborima s 8 zajamčenih zastupnika u parlamentu.

Dr. Budimir naglašava:

„Postoji pozitivna diskriminacija u Hrvatskom saboru. Osam zastupničkih mjesta izravno je osigurano za nacionalne manjine, što znači da oni imaju zajamčena mjesta u parlamentu. Srpska manjina ima 3 zastupnika, dok sve druge manjine imaju po jednog zastupnika. Tih 8 mjesta u Saboru predstavljaju *džoker* za vladajuću stranku, koji ona ili netko drugi može iskoristiti i dobiti većinu birača u Hrvatskom saboru. Obje stranke mogu koristiti te mandate kako one misle da im odgovara.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Dr. Markić prezentira svoje stajalište o nacionalnim manjinama:

„Izborni sustav je tako kompleksan da jača utjecaj nacionalnih manjina. Niti jedna država na svijetu nema takav sustav u kojemu su nacionalne manjine privilegirane do te mjere da zastupnik u Hrvatskom saboru dobije jedan glas i s time može ući u parlament jer mu sustav osigurava mjesto. Prosječan kandidat treba osvojiti oko 15,000 glasova. Za pripadnike nacionalnih manjina, cijela Hrvatska je izborna jedinica. Zbog toga birači srpske nacionalne manjine mogu vrtjeti tri čovjeka i dobivati zastupnička mjesta. Sustav je napravljen tako da se sakrije činjenica kako manjine imaju jako malo glasova, no manjine ustraju na tome kako je potrebno da oni ulaze u parlament, a vlada se slaže s njima.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Osobe koje smo intervjuirali prigovaraju toj činjenici da niti jedna država u Europskoj uniji nema 8 predstavnika nacionalnih manjina u svom parlamentu. Većina država nema niti jedno mjesto predviđeno za nacionalne manjine.

Odvjetnik Vukojević dodaje:

„Za uključivanje triju srpskih manjinskih predstavnika u Hrvatskom saboru odgovorna je francuska ucjena. Oni su to zahtijevali kako bi se Hrvatskoj dalo zeleno svjetlo za ulazak u EU. Međutim, francuska vlada ne priznaje prava svojih manjina kao što su Kelti, Bretonci, Burgundani, Katalonci, Baski; no postavili su uvjete Hrvatskoj da prihvati sva manjinska prava ako želi biti dijelom Europske unije. Da smo bili razumni u Hrvatskoj, tada bi manjine imale samo građanska prava, a ne politička prava.“ (Iz intervjua u listopadu 2022.).

U skladu s mišljenjem Venecijanske komisije, tako velikodušne izborne mjere kakve je vlada Republike Hrvatske primjenjivala na nacionalne manjine tri desetljeća trebale su biti privremene i prijelazne naravi, no one su se nastavile bez nadzora i privilegiraju određenu manjinsku skupinu u odnosu na većinsku populaciju. Članak 45. Ustava Republike Hrvatske nalaže da se hrvatskim građanima moraju jamčiti univerzalna i jednaka biračka prava.

Intervjuirane ugledne osobe s kojima smo razgovarali smatraju da tome uopće nije tako. Dr. Nataša Kanački obrazlaže svoje stajalište nakon propusta Vlade Republike Hrvatske da prihvati referendumske potpise:

„Ljudi shvaćaju da naša država ne želi poštovati volju naroda i ne želi uspostaviti transparentnu i potpuno demokratsku vladu. Očito je da se političke elite boje naroda. Oni se boje 400,000 nas koji smo spremni boriti se za referendumsku prava, volontirati, raditi tjednima i upregnuti se u našoj ljubavi prema domovini i vrijednostima našega naroda. Ova referendumska inicijativa sigurno nije zadnja. Želimo okupiti mlade ljude da volontiraju, ojačati ih da shvate koliko je važno boriti se da bismo imali onakvu hrvatsku državu kakvu smo oduvijek željeli.“ (Iz intervjua u rujnu 2022.).

6. Zaključci

Mirna evolucija novih demokracija kao i demokracija u nastajanju zahtijeva punu razvidnost i odgovornost političkih vođa i predstavnika, ali i državnih činovnika i administracije. To je jedini način na koji se mogu postići konstruktivne promjene. Republika Hrvatska, bez obzira na to koja je politička stranka na vlasti, zaostaje u tom smislu već desetljećima.

Preduvjeti za demokratizaciju Republike Hrvatske i njezinih političkih stranaka su u uspostavi poštenog i pravednog izbornog sustava su:

- **Povećanje biračkih prava**
- **Prestanak diskriminacije većinskoga stanovništva**
- **Osiguravanje jednake vrijednosti svih glasova**
- **Osiguravanje izbora zastupnika koje su izabrali građani a ne političke vođe**
- **Odbacivanje svih negativnih ostataka državne komunističke prošlosti i privilegija za njihove političke elite**

S obzirom da Republika Hrvatska teži većoj političkoj zrelosti, nadamo se da će građani participirati u izbornom procesu u velikom broju. Nadamo se da neće birati političke predstavnike koji ne osuđuju korupciju, predstavnike koji neće poštovati, razumjeti i odgovarati na potrebe građana.

To nas potiče da postavimo pitanje od iznimne važnosti: Hoće li hrvatski građani i dalje dopuštati nepoštene i nepravedne makinacije u važećem, još uvijek aktualnom, izbornom sustavu, kako bi se nastavile godine mučenja i naslijeđa totalitarne prošlosti? Ili će prekinuti taj začarani krug i ustrajati na stvaranju pravedne budućnosti u slobodnoj, pravednoj, izgrađenoj i moralnoj državi čiji građani uživaju u slobodi, produktivnosti, prosperitetu i sreći?

Odvjetnik Karlo Novosel naglašava:

„Moramo biti svjesni toga da nitko drugi neće riješiti naše probleme. Ova je država stvorena voljom svoga građanstva te ima pravo i obvezu štiti njihova prava u demokratski izabranim institucijama.“ (Iz intervjua u siječnju 2021.).

Dr. Jonjić precizno objašnjava:

„Imamo obvezu ne samo prema sadašnjoj generaciji i samima sebi, nego prema našim sinovima, kćerima i unučadi, da težimo promjenama. Ne možemo samo čekati na čarobni štapić i očekivati da nam netko drugi stvori slobodu, pravičnost, državnost, dostojanstvo...i.t.d. To je potpuno nerealno. Zato, moramo se boriti za ta prava!

Jedino u diktatorskim režimima, u totalitarizmima, nema konflikata. Tamo gdje je demokracija, postoje i konflikti i razlike između ljudi koji misle različito. Zbog toga, moramo sustavno razvijati taj osjećaj da je vrijedno živjeti i da se vrijedno boriti... Kada bi ljudi izlazili na birališta u dostatnom broju, parlamentarna većina bi bila potpuno drukčija. Upravo iz tih je razloga potrebno kontinuirano podsticati sudjelovanje na izborima.“ (Iz intervjua u listopadu 2022.).

Sljedeći izbori predstavljaju obećavajuću priliku za hrvatski narod i postizanje sveobuhvatne ispunjene demokratske budućnosti.

Literatura:

- Alasuutari, Pertti (2010.): Razvoj i značaj kvalitativnih istraživanja / The Rise and Relevance of Qualitative Research. *International Journal of Social Research Methodology*. 13 (2): 139-155. <https://doi.org/10.1080/13645570902966056>.
- Armatta, Judith (2010.): Sumrak nekažnjivosti: Suđenje za ratne zločine Slobodanu Miloševiću / Twilight of impunity: The War Crimes of Slobodan Milosevic. Durham, North Carolina: Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822391791>
- Beljo, A. (ed.) (1998.) Velika Srbija: od ideologije do agresije. / Greater Serbia: From Ideology to Aggression. Zagreb: Hrvatski informativni centar / Croatian Information Centre
- Bidelux, Robert; Jeffries, Ian (2007.): Balkan: post-komunistička povijest / The Balkans: A Post-Communist History. London, England: Routledge. ISBN 9781134583287
- Boban Valečić, Iva (28. listopada 2022.): Miroslav Šeparović upozorava: Nezamislivo je da idemo na izbore bez promjene izbornih jedinica! To će biti neustavno. / Miroslav Šeparović Warns: It is Unthinkable to go to Elections Without Changing Electoral Units! That Will Be Unconstitutional; Večernji list / Vecernji List (Dostupno na / Available at: <https://www.vecernji.hr/vijesti/miroslav-separovic-upozorava-nezamislivo-je-da-idemo-na-izbore-bez-promjene-izbornih-jedinica-to-ce-biti-neustavno-1628850>).
- Budimir, Davorka (2011.): Hrvatska politička elita na početku demokratske tranzicije / The Croatian Political Elite at the Beginning of the Democratic Transition. *Anali Hrvatskog politološkog društva / Croatian Politological Society*. Zagreb, Republika Hrvatska / Republic of Croatia. 7 (1): 73-97. ISSN 1845-6707.
- CIA/ Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis (2002.). *Balkan Battlegrounds: A Military History of the Yugoslav Conflict, 1990-1995. / Balkanska bojišta: Vojna povijest jugoslavenskog konflikta, 1990.-1995.*, Washington, D.C.: Central Intelligence Agency / CIA. OCLC 50396958.
- Chartlton, Thomas L., Myers, Lois.E., Sharpless, Rebecca (Eds.) (2007.): *Povijest usmene povijesti: Temelji i metodologija / History of Oral History: Foundations and Methodology*. Ladham, MD: Altamira Press.
- Hrvatski državni zavod za statistiku / Croatian State Bureau of Statistics (2022.): *Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021. prvi rezultati. Državni zavod za statistiku / Census of Population, Households and Apartments in 2021 – first results (in Croatian and English)*

Čular, Goran (2000.): Politički razvoj u Hrvatskoj 1990.-2000. Brza tranzicija – odgođena konsolidacija. / Political Development in Croatia 1990-2000: Fast Transition – Postponed Consolidation. Politička misao / Vol. XXXVII, (2000.), No. 5, 30-46, Izvorni znanstveni članak (Available at: <https://hrcak.srce.hr/file/42347>)

Dimitrijević, Bojan (2019.): Obavještajne i sigurnosne službe u Titovoj Jugoslaviji 1944.-1966. / Intelligence and Security Service sin Tito's Yugoslavia 1944-1966, <https://doi.org/10.29362/ist20veka.2019.2.dim.9-28>. Istorija 20. veka, god.; Istorija 20. veka, God. (History of the 20th Century) 37, 2/2019, pp. 9-28 (Belgrade, Serbia).

Dunatov, Šime (prosinac 2010. / December 2010): Začetci višestranačja u Hrvatskoj 1989. godine (Izvori višestranačkog sustava u Hrvatskoj 1989.) / The Origins of the Multy-Party System in Croatia in 1989. Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru (na hrvatskom / in Croatian). Zagreb, Croatia: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti / Croatia Academy of Sciences and Arts (52): 381-397. ISSN 1330-0474. (Dostupno na/ Available at: <https://hrcak.srce.hr/clanak/958480>)

Galbraith, Peter W. (2006.): Pregovaranje o miru u Hrvatskoj: Osobni prikaz puta u Erdut. / Negotiating Peace in Croatia: A Personal Account of the Road to Erdut. U /IN Brad K. Blitz (ed.): Rat i promjene na Balkanu: nacionalizam, konflikt i suradnja. / War and Change in the Balkans: Nationalism, Conflict and Cooperation. Cambridge, England: Cambridge University Press. ISBN 978-0-521-67773-8.

Graubard, Stephen R. (1993.): Izlaz iz komunizma / Exit from Communism. New Brunswick: Transaction Publishers. ISBN 1-56000-694-3.

Hoare, Marko Attila (2010.) Rat za jugoslavensko naslijeđe. / The War of Yugoslav Succession. In Ramet, Sabrina P. (ed.) Central and Southeast European Politics since 1989. Cambridge, England: Cambridge University Press, pp. 111-136. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511803185.010>

Horvat, Ante (30. travnja 2014. / 30th April 2014). Psihološke operacije i informacijski rat protiv Hrvatske / Psychological Operations and Information Warfare Against Croatia (Dostupno na / Available at: <https://inavukic.com/tag/de-tudjmanization>) Croatia, the War and the Future, inavukic.com

Međunarodna zaklada za izborne sustave, Izborni vodič, demokratska pomoć i izborne novosti (izlaznost na izbore, registrirani birači na izborima (registrirani birači po izborima za Predsjedništvo Republike Hrvatske i Hrvatski sabor) / International Foundation for Electoral Systems, Election Guide, Democracy Assistance and Election News (voter turnout, registered voters by elections for Croatian Presidency and Croatian Assembly. (Dostupno na / Available at: <https://www.electionguide.org/countries/id/55>).

Jones, N. (2014.) Od Staljina do Hitlera, najzločinačkiji režimi u svijetu / From Stalin to Hitler, the Most Murderous Regimes in the World, Daily Mail, 7. listopada 2014. / 7th October 2014 (online) Dostupno na / Available at: <http://www.dailymail.co.uk/home/moslive/article-2091670/Hitler-Stalin-The-murderous-regimes-world.html>.

Jonjić, Tomislav (2023.) Izborni zakon – odredbe koje nitko ne smije mijenjati (Electoral Law – Provisions That No One May Change), Politički zatvorenik / Political Prisoner (in Croatian) br. 294, siječanj/veljača/ožujak 2023., p. 8

Jurčević, Josip (2020.) (Komunistički teror i mučeništvo Crkve – djelovanje Udbe protiv Crkve u Hrvatskoj 1945.-1991.) / Communist Terror and Martyrdom of the Church – the Actions of UDBA against

the Church in Croatia 1945-1991), Zagreb, Dokumentacijsko-informacijsko središte: Institut društvenih znanosti „Ivo Pilar“, Hrvatsko društvo političkih zatvorenika

Klemenčić, Mladen (prosinac 1991./ December 1991): Izbori u Hrvatskoj 1990. – izbornog-geografske analize pojedinačnih primjera / Elections in Croatia 1990 – Electoral-Geographic Analysis of Selected Examples). Hrvatski geografski glasnik (na hrvatskom / in Croatian), Zagreb, Croatia: Croatian Geographic Society.53 (1): 95-108.ISSN 1331-5854.

Kotarski, Kristijan (2021.): Kad EU politička konvergencija ne uspijeva / When EU Political Convergence Fails. Europe-Asia Studies. 73(4): 740-765. doi: 10.1080/09668136.2020.1864297.S2CID 234030361

McClellan, Dorothy and Knez, Nikola (2004.): Odljev mozgova i gubitak mozgova: Primjeri iz života studenata Sveučiliša u Zagrebu /

Brain Drain and Brain Waste: As Reflected in the Lives of University Students in Croatia, Facta Universitatis, Vol. 3, No. 1, pp. 1-16.

McClellan, Dorothy and Knez, Nikola (2021.): Operacija Oluja: sprječavanje humanitarne tragedije i genocida u Jugoistočnoj Europi /

Operation Storm: Ending Humanitarian Disaster and Genocide in Southeastern Europe. International Journal of Social Sciences, Vol. X, No. 1, pp. 39-73. DOI: 10.52950/SS.2021.10.1.003.

n.a. (29. rujna 2015. / 29th September 2015): Ustavni sud odbio ocijeniti ustavnost Zakona o izbornim jedinicama / The Constitutional Court Refused to Assess the Constitutionality of the Law on Electoral Units, (na hrvatskom jeziku / in Croatian), Jutarnji list

Pauković, Davor (lipanj 2008. / June 2008): Predizborna kampanja u Hrvatskoju 1990. u svjetlu hrvatskog i srpskog novinstva /

The Election Campaign of 1990 in Croatia in the Light of Croatian and Serbian Journalism. Časopis za suvremenu povijest (na hrvatskom jeziku / in Croatian) / Journal of Contemporary History, Croatian Institute of History. 40 (1): 13-30. ISSN 0590-9597

Pickering Paula M. and Baskin, Mark (Prosinac 2008./December 2008): Hrvatska izborna legislativa: moguće i potrebne promjene, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu / Croatian Electoral Legislation: Possible and Necessary Changes, Proceedings of the Faculty of Law in Split, vol. 45, 2/2008., pp. 305-343

Puljić Šego, Iva (28. listopada 2022. / 28 October 2022): N1 doznaje: ne ispuni li se jedan uvjet, Ustavni sud može zabraniti izbore / If One Condition is not Fulfilled, The Constitutional Court Can Ban the Election, N1 TV Channel

Ranković, A. (1952.): Politika / Politics, (1. veljače 1951./ February 1, 1951) (online) dostupno na / available at: <https://www.facebook.com>

Antifavjesnik/photos/a.

544327215819325.1073741828.1544316125820434/16706831398503987?type=3&theater and <http://www.forum.tm/vijesti/cicak-lazno-citirao-rankovica-u-otvorenom-o-58-6000-likvidiranih-narodnih-neprijatelja-5836>

Riley, Jonathan (2010): Odlučujuće bitke: od Yorktowna do Operacije Pustinjska oluja / Decisive Battles: from Yorktown to Operation Desert Storm. London, England: Continuum International Publishing Group.

Šeks, Vladimir (2015.); 1991. / 1991, Večernji list, ISBN: 10 9532802672

Šeks, Vladimir (1997.): Opasna vremena / Dangerous Times, Zagreb, Narodne novine. ISBN 10 9536053268

Schengen Visa Novosti / Schengen Visa News (18. siječanj/ January 2022): Hrvatsko stanovništvo se smanjilo za 9.25% od 2011. odlaskom mladih u druge EU države / Croatia's Population Has Shrunk by 9.25% Since 2011 as Youngsters Leave for Other EU Countries. Schengen Visa News (dostupno na / Available at: <https://www.schengenvisainfo.com/news/croatias-population-has-shrunk-by-9-25-since-2011-as-youngsters-leave-for-other-eu-countries>)

Simmons, Lauren (11. svibnja 2023. / 11 May 2023): Demografska kriza: stotine hrvatskih naselja gotovo su prazna. / Demographic Crisis: Hundreds of Croatian Settlements Close to Being Empty. Total Croatia News. (Dostupno na/ Available at: <https://total-croatia-news.com/lifestyle/croatian-settlements>)

Skoko, Božo (2. srpnja 2022./ 2 July 2022: Šalju novca za 7,3 BDP; veliko istraživanje: Kako iseljenici percipiraju Hrvatsku / Sending 7.3% of GDP – A Large Survey: How Expats Perceive Croatia. Večernji list (Dostupno na / Available at: <https://vecernji.hr/vijesti/veliko-istrazivanje-dijaspora-salje-vise-nego-sto-turizam-zaradi-do-ljeta> . 1598842)

Šterc, Stjepan (21. studenoga 2017. / 21 November 2017): Demografska kriza postaje pitanje nacionalne sigurnosti / Demographic Crisis Becoming National Security Issue, Total Croatia News (Dostupno na / Available at: <https://total-croatia-news.com/news/politic/demographic-crisis-becoming-national-security-issue>)

Sudetić, Chuck /26. lipnja 1991b / 29 June 1991b): Sukob u Jugoslaviji: 2 jugoslavenske države pristaju na odcjepljenje / Proces odcjepljenja/sukcesije / Conflict in Yugoslavia: 2 Yugoslav States Agree to Suspend, Succession / Secession Process: The New York Times

Sudetić, Chuck (18. studenoga 1991c / 18 November 1991c): Hrvati priznaju gubitak dunavskoga grada / Croats Concede Danube Town's Loss, The New York Times

Vukić, Ina (19. travnja 2021a/ 19th April 2015 a): Čišćenje (egzorciranje) Hrvatske od ostataka komunizma : Hrvatsko nacionalno etičko sudište (HNES) / Exorcising Croatia of Remnants of Communism: Croatian Ethics Tribunal; dostupno na / available at:

<https://inavukic.com/2015/04/19/exorcising-croatia-of-remnants-of-communism>

Vukić, Ina (21. lipnja 2020. / 21 June 2020): Razgovor s Inom Vukić – budućom članicom Hrvatskoga sabora za iseljeničtvo / An Interview with Ina Vukić – Future Member of Croatian Parliament for the Diaspora (Dostupno na/ Available at: <https://inavukic.com/2020/06/21/an-interview-with-ina-vukic-future-vukic>, Ina (26 March 2022a) Sa suđenja za komunističke zločine protiv hrvatskih patriota / From the Trail of Communist Crimes Against Croatian Patriots / Dostupno na/ Available at: <https://inavukic.com/2022/03/26/from-the-trail-of-communist-crimes-against-croatian-patriots%EF%BF%BC>) member-of-croatian-parliament-for-the-diaspora)

Vukić, Ina (28. srpnja 2022b/ 28 July 2022b): Snaga hrvatske dijaspsore / The Power of the Croatian Diaspora, inavukic.com (Dostupno na/ Available at: <https://inavukic.com/2022/07/08/tje-power-of-the-croatian-diaspora%EF%BF%BC>)

Weber, Max (1946.): Eseji iz sociologije / Essays in Sociology (1919 ed), Oxford University Press
Svjetska banka / World Bank (2023.): Podatci o Hrvatskoj / Dana on Croatia. (Dostupno na / Available at: <https://data.worldbank.org/country/HR> i <https://www.worldbank.org/en/country/croatia/overview>)

Intervjui, razgovori

Ante Beljo, hrvatski političar i bivši saborski zastupnik, istraživački povjesničar, član Hrvatskog nacionalnog etičkog sudišta (HNES), predsjednik Hrvatskog žrtvoslovnog društva

Dr. sc. Davorka Budimir, politologinja, predsjednica *Transparency International* za Hrvatsku, autorica nekoliko knjiga o političkim elitama u Hrvatskoj

Ekselencija Peter Galbraith / The Honorable Peter Galbraith, američki veleposlanik u Republici Hrvatskoj, od 1993. do 1998.

Dr. sc. Andrej Grubišić, ekonomist i analitičar globalnih financija

Dr. sc. Tomislav Jonjić, odvjetnik, publicist, povjesničar, političar i glavni urednik časopisa *Politički zatvorenik*

Prof. dr. sc. Josip Jurčević, hrvatski povjesničar, političar, dragovoljac Domovinskog rata, profesor i autor niza knjiga

Dr. med. Natalija Kanački, liječnica, članica Nadzornog odbora u Nevladinoj udruzi: „U ime obitelji“, članica Organizacijskog odbora građanske inicijative: „Narod odlučuje“

Doc. dr. sc. Wollfy Krašić, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, povjesničar, bavi se i proučavanjem hrvatske političke emigracije od 1945. do 1990.

Dr. med. Željka Markić, liječnica, novinarka – ratna izvjestiteljica, producentica dokumentarnih filmova, prevoditeljica, poduzetnica, društvena aktivistica, izvršna direktorica udruge „U ime obitelji“, osnivačica i voditeljica internetskog portala *Narod.hr*, i dr.

Krešimir Miletić, socijalni radnik, aktivist za ljudska prava, magistrirao na poslijediplomskom spec. studiju: „Management neprofitnih organizacija i socijalno zagovaranje“, i dr.

Karlo Novosel, odvjetnik, analitičar ljudskih prava i dr.

Dr. sc. Goran Radoš, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, ex diplomat, magistar ekonomije i međunarodnih odnosa, komunikolog, bavi se sigurnošću i kriminologijom, i dr.

Vladimir Šeks, pravnik i političar, predsjednik 5. saziva Hrvatskog sabora, zastupnik u svim sazivima Hrvatskog sabora od neovisnosti, bio je i potpredsjednik Hrvatskog sabora i Odbora za ustavna pitanja, jedan od tvoraca prvog hrvatskog Ustava, bio je potpredsjednik HDZ-a a i jedan je od osnivača te stranke; objavio je niz pravnih i političkih rasprava te nekoliko publicističkih i memoarskih knjiga, i dr.

Doc. dr. sc. Stjepan Šterc, geograf, demograf, od 1991. do 2003. radio je u Vladi RH, Ministarstvu vanjskih poslova, sudionik je Domovinskog rata i djelatni časnik Hrvatske vojske s činom bojnika; jedan od osnivača Instituta „Ivo Pilar“, Hrvatskih studija i časopisa „Društvena istraživanja“, osnivač Odsjeka

za demografiju i hrvatsko iseljništvo Fakulteta hrvatskih studija, gdje je i predavao (a ranije i u Ratnoj školi MORH-a, Geografskom odsjeku PMF-a Sveučilišta u Zagrebu, i.t.d. Kontinuirano upozorava hrvatske vlade da je Republika Hrvatska po nizu pokazatelja negativno demografski u svjetskom vrhu.

Vice Vukojević, pravnik, političar, bivši sudac Ustavnog suda Republike Hrvatske od 1999. do 2007.

